ROČNÍK V 1951 SEŠIT 3—5

ČESKÁ MYKOLOGIE

Časopis Čs. mykolog. klubu pro šíření znalosti hub po stránce vědecké i praktické

Redigují:

Prof. Dr K. CEJP,

MUDr J. HERINK,

I. CHARVÁT,

Dr A. PILÁT

Obsah:

Ing. Z. Schaefer: Ryzec severský — Lact. trivialis Fr. 49
MUDr J. Herink a *MUDr J. Kubička:* Varujeme před masovou propagací sběru muchomůrky šedé — Am. spissa (Fr.) Quél. 52
Dr F. Šmarda: Československé druhy prášivek — Bovista Pers. 60
MUDr J. Herink: Tržní houby v Československu . 69
Dr A. Pilát: Hřib zlatoporý — Boletus auriporus Peck. 76
Dr M. Staněk: Organisujeme zájemce o pěstování jedlých hub 79
Řezník J.: Několik poznámek k pěstování žampionů u nás 80
Dr A. Pilát: Pěstování žampionů v SSSR 84
Ing A. Lukavec: Poznámky k rozlišování hřibu satana (Bol. Satanas Lenz) a hřibu nachového (Bol. purpureus Fr.) 85
Charvát I.: Albert Pilát — České druhy žampionů (Agaricus) 88
MUDr J. Herink: Zemřel Václav Vacek 89
Dr A. Pilát: Za akad. malířem Bohumilem Dvořákem 95
Příloha: Barevná tab. 3 — Hřib zlatoporý — Bol. auriporus Peck.

V PRAZE
dne 15. května 1951

Nákladem Čs. mykolog. klubu v Praze. - Administrace: Praha II, Krakovská 1. Tel. 311-31
Vytiskly Středočeské tiskárny, n. p. — závod 05, Praha II, Soukupovo náměstí čís. 21

Předplatné Kčs 60·—

COMMONWEALTH MYCOLOGICAL INSTITUTE
9 FEB 1954

Ing. Zdeněk Schaefer:

Ryzec severský - Lactarius trivialis Fries.

Všimněme si dnes ryzce, který není uveden v naší české literatuře mykologické, ale který nechybí zcela v našich horských a podhorských lesích. Ryzec severský není v Českých houbách prof. Velenovského uveden ani pod jménem Friesovým, ani pod některým novým jménem autorovým sp. n. Veselý, Kavina, Melzer, Macků ani ča-

Ryzec severský — Lactarius trivialis Fries.
Ve smrkovém lese při Černé Desné 26. 8. 1950 sbíral Ing. Zd. Schaefer.
Orig. Zd. Schaefer.

sopisy Mykologie a ČČsH se o něm nezmiňují. O tom, že v našich lesích ryzec severský zcela nechybí, svědčí zobrazení Krombholzovo z r. 1834 v Nat. Abb. na tabuli 14, f. 17—18, jakož i nálezy moje a Šmardovy, o nichž se dále zmíním.

Lactarius trivialis byl po prvé popsán Friesem v Systema mycologicum 1821 na str. 65. Podrobný popis Friesův v Mon. Hym. Suec. II. z r. 1863 na str. 160 odpovídá dobře houbám sbíraným v Čechách a na Moravě. V Hym. Eur. z r. 1874 jej Fries má uveden na str. 426. Ze Skandinavie jest dále zaznamenán Blyttem v Norg. Hymen. 1905 na str. 20. Není pochyby o tom, že Quéletův *L. trivialis* ve Fl. Myc. z r. 1888 p. 352 jest totožný s naším, stejně tak jako druh Bataillův ve Fl. Astér. 1908 p. 33/4, Bigeard-Guilleminův ve Fl. 1909 p. 169 a Costantin-Dufourův z Nouvelle Fl. 1921 p. 55. Ze střední Evropy jest uváděn Schröterem v Pilz. Schles. 1889 p. 538, Rickenem v Blätterp. 1915 p. 33, Nüeschem v Milchl. 1921 p. 20, Bresadolou v Iconogr. myc. 1928 t. 366, Neuhoffem v D. Bl. f. P. 1942 (v klíči evropských ryzců) na str. 15 a v Sydowii Ann. Myc. 1949 na str. 168 a Heinemannem z Belgie v Nos Lactaires 1948 na str. 7.

Popis hub z Čech a Moravy:

Klobouk 5—14 cm široký, masitý, tuhý, pak měkký, často mírně excentrický; napřed vyhrble sklenutý, na okraji sehnutý až úzce podvinutý, tupý, později plochý, se zbytkem po vyhrbení nebo s počínajícím prohloubením, bez hrbolu, ve stáří rozložený, s nízkou, malou, ale ostrou jamkou, na okraji rovný nebo mírně sehnutý. Povrch je v mládí slizký, podle povětrnostních podmínek více méně brzo suchý a lesklý, ve stáří často znovu vlhne, hladký až hladce vrásčitý, lysý, jen zcela na okraji bělavě plstnatý. V mládí jest barvy sytě hnědé až osmahle černavé do šeda a fialova, brzo vyblédá do okrově hnědava, okrově šedofialova, špinavě oranžově pleťova, nakonec až světle okrově žlutava, na středu v mládí temnější a více do šedofialova, ve stáří naopak jasněji žlutý, zcela na okraji většinou s více méně výraznými šeříkovými nebo šedofialovými 1—3 úzkými pásky, které se později ztrácejí, poraněním někdy více, jindy méně šedavě hnědne, někdy současně oranžově žloutne. Pokožka jest při okraji klobouku více méně slupitelná.

Lupeny husté, střídavé, tenké, pružné, asi šířky dužniny klobouku nebo užší, k oběma koncům zúžené, u okraje klobouku relativně tupé, na třeň zoubkem připojené až mírně sbíhavé, od mládí světle krémové, pak okrové, poraněním více méně hnědnou, často se zaschlými špinavě žlutými až šedě zelenými zbytky mléka nebo kolem špinavě bílých zaschlých kapek s hnědými až šedě zelenými skvrnami.

Třeň tuhý, pak křehký, asi z děli průměru klobouku nebo delší, kyjovitý, často uprostřed nebo při basi nadmutý, řídčeji válcovitý, brzo nápadně dutý; hladký až podélně vrásčitý, vzácně i mělce jamkatý, lysý, na basi bíle plstnatý, v mládí slizký, brzo suchý, matný až pololesklý, světle okrový, obyčejně bez šedofialového odstínu, poraněním bez nápadné reakce, při basi v mládí více méně rezavě skvrnitý, stářím zvolna rezaví, nakonec je celý sytě rezavě okrový.

Dužnina tuhá, pak měkká, bílá, při obvodu přechází do barvy povrchu, pod pokožkou klobouku okrově šeříková, v mládí a za čerstva od mléka většinou (ne vždy) olivově zelená, ve stáří zhusta již bez zelené reakce, ale za to zvolna rezaví, nakonec sytě žloutne a celá houba se rozpadá ve žlutou kaši; chuti více méně palčivé, často hořce palčivé, vůně po hřibu strakoši až jodoformu, vzácně v určitém vývojovém stupni jako *L. glyciosmus* Fr. Mléko světle zaokrovělé nikoliv tedy bílé, vcelku ne hojné.

Výtrusný prach smetanově žlutý. Výtrusy elipsoidní, volně bradavkaté až ostnité, ostnitě síťnaté, s četnými volnými ostny nebo bradavkami, někdy až neúplně hřebínkaté, 6—8(—10)×5—7 (—8) μ. Basidie kyjovité, tetrasporické, 7—10×30—40 μ. Cystidy hojné na ostří i ploše, šiškovité, kyjovité, řídčeji lahvicovité nebo široce kopinaté, 5—14×50—70 μ, vynikají 10—30 μ nad hladinu rouška.

Pokožka klobouku z hyf volně spletených, zprohýbaných, často kolenovitě zahnutých, hojně septovaných, 2—4 μ širokých, zrnitých, zažloutlých, na konci zaoblených, sotva ztluštělých, sytěji vybarvených, značně vyčnívajících. Hypoderm z hyf 4—5 μ širokých.

Reakce: S kyselinou sírovou dužnina nepatrně žloutne nebo skvrnitě černá (podle obsahu vlhkosti); pokožka klobouku olivoví až temně hnědne. S kyselinou dusičnou dužnina žloutne, pokožka klobouku hnědne. S louhem dužnina nereaguje, na zelených místech od mléka ihned sytě rezaví; pokožka klobouku napřed vodnatě červená, pak žloutne. Dužnina se skalicí zelenou jen nepatrně šedavě žloutne. S fenolem dužnina zvolna světle hnědne přes fialově načervenalý odstín. S fenolanilinem dužnina velmi zvolna světle červená. S jodem dužnina ihned sytě hnědne. Dužnina se sulfoformolem nereaguje.

Nálezy a ekologie: Ryzec severský lze najíti občas v jehličnatých lesích východně Hradce Králové. Nalezl jsem jej na Černé stráni, 22. 7. 1943. Velmi početnou skupinu jsem nalezl při Hradečnici u hájenky, pod staršími smrky, 17. 7. 1945. Podhoubí téže lokality znovu bohatě fruktifikovalo týž rok 5. 9. Podklad kyselý, pískovcovitý, humusem bohatý, na holé zemi nebo v mechu ve výši asi 250 m n. m. Roste jednotlivě i v malých trsech.

Dne 26. 8. 1950 nalezl jsem početnou skupinku ryzce severského ve smrkovém lese při Černé Desné, u papírny, v Dol. Polubném, v Jizerských horách, na holé zemi, ve výši asi 600 m n. m., na podkladě silikátovém (žula).

Kromě toho jsem studoval exsikáty Dr Fr. Šmardy od Michova u Olešné při N. Městě na Moravě, z výše asi 600 m n. m., ze smrkového lesa, pomíšeného borovicí, z podkladu silikátového, ze sběru ze dne 21. 9. 1945.

Literatura udává *L. trivialis* z vlhkých partií smrkových lesů. V severní Evropě má býti hojným, v našich krajích se podle udání

nachází většinou jen v horských a podhorských lesích a to celkem vzácně, což zhruba souvisí s našimi nálezy v Čechách a na Moravě.

Podobné druhy: Nejbližší našemu ryzci jest *L. pallidus* auct. plur. (Velenovský, Ricken, Bresadola a t. d. = *L. Krombholzii* mihi). Mikroskopicky se oba druhy od sebe mnoho neliší, zejména ne ve vzhledu pokožky klobouku; makroskopicky se však *L. pallidus* odchyluje barvou klobouku od mládí bledě pleťově oranžovou až žlutavě hnědavou, okrajem klobouku ostřejším a podvinutějším, chutí s počátku mírnou, po chvíli teprve slabě ostrou, dužninou zpravidla nezelenající a růstem v bukových lesích ve vyšších horských i nižších polohách.

Blízký jest též *L. hysginus* Fr. Ten se však liší slizštější, hrubě vrásčitou pokožkou klobouku, často fialovými a červenými odstíny vybarvenou, třeněm zhusta temněji skvrnitým, výtrusy skoro kulatými, hrubě a výrazně řídce hřebínkatými, vůní nápadnou, kysele ovocnou, připomínající *Russula sardonia* Fr.

Blízký *L. blennius* Fr. liší se nápadně dlouho bílými, pružnými lupeny, pokožkou klobouku vrásčitější a vlhčejší, barevně méně pravidelnou, t. j. hruběji žilnatou a skvrnitější, často do olivova zbarvenou, většinou bez žlutavého odstínu, výtrusy konstantněji hřebínkatými a mlékem velmi zřídka zažloutlým.

Ostatní druhy ryzců Friesovy sekce *Piperites*, nebéřeme-li v úvahu některé málo známé druhy jako Friesův *L. musteus* a j., jsou již poměrně vzdálené buď pro suchou, neslizkou pokožku klobouku nebo chloupkatý okraj klobouku, či povrch klobouku výrazně kruhatý, jasných žlutých barev.

MUDr Josef Herink—MUDr Jiří Kubička:

Varujeme před masovou propagací sběru muchomůrky šedé (Amanita spissa [Fr.] Quél.)

(Z toxikologické sekce Čs. mykologického klubu.)

Muchomůrka šedá*) (*Amanita spissa* [Fr.] Quél.) je u nás sbírána k požívání téměř 50 let. Zprávy o jejím sběru z lidové tradice existují (srv. Časopis čs. houbařů, 1, 1919—1920), avšak tento sběr byl nejspíše převzat ze sousedících krajů Německa. Mnohem více se m. šedá sbírá pod vlivem záměrné propagace. Z počátku je sběr m. šedé šířen jen v užším kruhu znalců (na př. Jindř. Kučera, 1917)

*) Pojmově přesnější než vžitý název m. šedá (Smotlacha, 1919) odpovídá latinskému jménu „spissa" m. hustá (Bezděk, 1917), podle hustě nakupených zbytků plachetky na klobouku (W. G. Smith). Česká synonyma jsou: katmanka tuhá (Opiz, 1852), muchomůrka tlustá (Macků, 1913 i později), katmanka hustá (Bezděk, 1917), muchomůrka popelavá (Smotlacha, 1919), muchomůrka hnědá (Bernard).

a někteří autoři uvádějí z počátku tento druh jako nejedlý (Macků J., 1913, 1918), ba jedovatý (Velenovský J., 1920). Po roce 1910, zvláště ale od r. 1919, počíná masová propagace sběru této houby Fr. Smotlachou na přednáškách a vycházkách Českosl. mykologické společnosti a tiskem v Časopisu čs. houbařů (ČČsH, na př. 1:186, 1919—20). Během let nabyla tato propagace rozměrů zcela neúměrných významu této houby. Zejména v období poslední války a po ní rozmohl se v rámci zvýšeného zájmu o houby sběr m. šedé v nejširších vrstvách praktických houbařů velmi značně, na úkor jiných dobrých jedlých hub. Byla též místy prodávána na trzích (na př. v Praze).

Jsme si proto vědomi, že naše varování před masovým sběrem této houby bude v kruzích mykofagů přijato s jistým překvapením. Máme však pro toto varování dobré důvody!

Uvedeme nejdříve důvody, které bývají užívány při propagaci sběru muchomůrky šedé:

1. dobrá chuť, pro kterou si někteří praktičtí houbaři houby velmi cení. Snad je tomu tak — de gustibus non est disputandum! Tak Dr Pilát nám nedávno sdělil, že při chuťových zkouškách, které provedl v nedávné době s více druhy hub u několika osob, které nevěděly, o jaké druhy hub se jedná, byla m. šedá většinou označena jako druh nejchutnější. Naproti tomu jsou zase jiní praktičtí houbaři, kteří houbu nesbírají pro nepříjemný pach a chuť po shnilém bramboru nebo tuřínu (označovaný též jako zemitý nebo plísňovitý), který ovšem vařením zčásti vymizí. Jiní mykofagové používají m. šedé buď jen v malém množství, zejména do směsí, nebo po určité úpravě (sušenou, nakládanou do octa), většinou však jen z nouze a nedostatku jiných hub. My sami jsme tuto houbu vyzkoušeli a rovněž si jí mnoho neceníme.

2. Hromadný výskyt m. šedé, zvláště na počátku léta, o něco menší pak na podzim. Po deštích koncem června a počátkem července jsou smrkové lesy přímo zaplaveny touto houbou a jí blízce příbuznou m. načervenalou (*Amanita rubescens* [Pers. ex Fr.] Quél.). Obě vytrvávají pak i za pravidelně se dostavujícího sucha ve druhé polovině července a počátku srpna. V tomto období roste poměrně méně jiných jedlých hub, zejména ve smrkových lesích.

3. Do nedávné doby k těmto dvěma důvodům přistupovala ještě další okolnost, o které se musíme zmínit podrobněji. Byla to představa, že při sběru m. šedé nehrozí záměna s jiným druhem muchomůrek, který je jedovatý. Pochybnosti o této jistotě, vzbuzované poukazem naší seriosní literatury pro praktické houbaře na podobnost s jedovatou muchomůrkou pantherovou (*Amanita pantherina* [D. C. ex Fr.] Quél.), dovedlo snadno rozptýliti autoritativní stanovisko hlavního propagátora sběru m. šedé, Dr Fr. Smotlachy, ve věci jedovatosti m. pantherové.

Zakladatel českého praktického houbařství, Jan Bezděk, se správně přidržel zpráv z francouzské a německé literatury o jedovatosti m. pantherové, a jen s nedůvěrou přijímá (1901) sdělení E. Michaela (1895), že m. pantherová je po sloupnutí pokožky klobouku požívatelnou. *) Nepochopením určovacího omylu Michaelova jinými autory počal se u nás šířit názor, že m. pantherová je po stažení pokožky klobouku jedlá. Tento názor zprvu převzal J. Macků (1913, 1918: „jedlá, ač nelze sbírání této houby valně doporučovati pro možné zmatení s podobnými druhy jedovatými"). Zatím co pozdější čeští autoři správně zdůrazňovali jedovatost m. pantherové (známou již dávno před tím, než obdržela dnes užívané jméno, patrně již Clusiovi, 1601) — Kučera Jindř. (1917, 1919), Kavina K. (1923, 1926**, 1934, 1944), Šubrt J. (1936, 1938), Macků J. (1942, 1948), Herink J. (1943, 1948), Pilát A. (1946), anebo se z opatrnosti při názorových rozporech a nedostatku vlastních zkušeností nevyjádřili — — Melzer V. (1919, 1940), Veselý R. (1934, 1938), Velenovský J. (1920) — postupoval Fr. Smotlacha vlastní odchylnou cestou. Ještě v r. 1920 v brožuře „Jedovaté houby" uvádí m. pantherovou (pod jménem m. tygrovaná) mezi druhy jedovatými, ale počíná o tom již pochybovati. Přes to, že J. Kučera (ČČsH 1:4—7, 1919) publikoval případ otravy m. pantherovou, průkazný i pro Smotlachu (srv. ČČsH 1:302,1920), píše Smotlacha brzy na to („Revise jedovatých hub", ČČsH 2:229, 1921), že nevěří v jedovatost této houby z toho důvodu, že se u nás vyskytuje dosti hojně a jistě se zaměňuje s m. šedou, a přece nejsou hlášeny otravy. Fr. Smotlacha mohl toto ovšem tvrdit pouze z neznalosti průkazné literatury cizí i domácí (nevěděl na př., že již O. Rybák, v Časopisu lékařů českých 52:360, 1913, popsal u nás typický případ otravy touto houbou). Fr. Smotlacha, veden svojí logikou, pozřel bez následků jediný oloupaný klobouk m. pantherové za přítomnosti žasnoucích svědků. Průkazné pokusy, provedené PhMr. R. Kselíkem, dávným spolupracovníkem Fr. Smotlachy, a uveřejněné v ČČsH 8:12—5, 1927, zviklávají na krátko Smotlachovu jistotu, aby již v r. 1937 prohlásil m. pantherovou za neškodnou. V r. 1941 pak dokonce prohlašuje (ČČsH 20:85, 1940—41): „Muchomůrka tigrovaná (*Am. panth.* D. C.) je jedlá houba našich lesů, která v knihách u nás o houbách vydaných natropila mnoho zmatků, ačkoliv pro toho, kdo v lese skutečně houby hledá, je druhem zcela jasným... a při tom neškodným." Než Dr. Smotlacha musil také nějak vysvětlit, jak je možné, že zejména cizí literatura považuje m. pantherovou za jedovatou. A jako „od r. 1909

*) Toto sdělení se týká houby, vyobrazené v I. dílu na tab. 58 pod jménem *Amanita umbrina* Pers. (unechter Pantherwulstling); toto vyobrazení je špatné a sdružuje znaky m. šedé se znaky m. pantherové. Michaelova zkušenost byla tedy pravdivá jen potud, pokud se týkala m. šedé.

**) Zejbrlíkovo vyobrazení, ač jinak nesporně svědčí pro *A. pantherina*, má příliš zdůrazněno rýhování prstenu a třeně nad prstenem.

vždy" nalézá snadné vysvětlení, a to hned dvojí: 1. „podezření z čirůvky tygrované (*Tricholoma tigrinum* Schaeff.) přeneslo se prav-

Muchomůrka šedá — Amanita spissa (Fr.) Quél.
Ve smrčině u Černolič, 26. VII. 1950 leg. Dr. A. Pilát. Foto Pilát.

děpodobně u nás a snad částečně i v literatuře cizí na muchomůrku tygrovanou (*A. panth.* Q.), jež ovšem podle našich nových výzkumů je neškodná" (ČČsH 17:88, 1937); 2. existuje ještě muchomůrka,

která bývá někdy také, aspoň u nás, nazývána m. tygrovanou, která je opojně jedovatá, neboť patří do příbuzenstva obyčejné naší muchomůrky červené (*A. muscaria*). Je to muchomůrka hnědá či královská, *A. regalis* Michael" (ČČsH 20:86, 1940—41). Během poslední války a po ní dochází ke stále většímu počtu otrav m. pantherovou ze záměny s m. šedou, z nichž některé byly dokonce uveřejněny v časopisu Dr. Smotlachy (Schůt V., 26:83, 1949, Rejha B., 26:113, 1950, Prášil Fr., 26:133, 1950). V lékařské literatuře publikuje J. Kubička řadu případů těchto otrav (Čas. lék. čes. 88:448, 1948). Tato fakta nutí posléze Dr. Smotlachu k opatrnému ústupu. Ve svém „Atlasu hub jedlých a nejedlých" (1947) nezlehčuje již zprávy o jedovatosti m. pantherové a prozatím ji ke sběru nedoporučuje, než bude proveden jím žádaný průzkum (od něhož však dosud očekává potvrzení svého názoru, že m. pantherová je jedlá „v malém" — t. j. množství, pozn. ref. — „ve velkém pravděpodobně"). Záměnou starého názvu Bezděkova „m. tygrovaná" za jméno „m. pantherová" připravuje zde Fr. Smotlacha svým obvyklým způsobem matení pojmů, které má zachránit jeho autoritu. V r. 1949 v poznámce k referátu Schůtově o otravě m. pantherovou ustupuje Smotlacha o další krok: „M. pantherová, chybně tygrovaná, která při požití jedné plodnice člověku neublíží, je ve větším měřítku nepochybně význačně jedovatá". V novém vydání svého „Atlasu" (1950) stojí již Smotlacha pevně ve třmenu nabyté jistoty: v popisu m. pantherové (str. 278—280) jaksi mimochodem přiznává, že ji dříve pokládal v malém za neškodnou („chutnala mi, j e d e n kus jsem snědl za syrova bez následků"). Bezděkův název „m. tygrovaná" pak přesunuje na jiný druh, *Amanita regalis* Michael, aby jménu „m. tygrovaná" udržel i nadále pečeť jedovatosti. Po téměř třicetiletém obhajování svého omylu, namísto toho, aby provedl průkazný pokus sám na sobě, přiznává tedy Fr. Smotlacha nakonec, že se mýlil. Avšak je již p ř í l i š pozdě na toto přiznání, když otrav m. pantherovou bylo již na sta (i s několika úmrtími) a každoročně jich dále přibývá!

Úmyslně jsme věnovali více místa důkazu, jak n e o d p o v ě d n ě a zejména n e v ě d e c k y si počíná Fr. Smotlacha při propagování praktického houbařství. Svůj soud o takovémto počínání můžeme si však ušetřiti — Dr. Smotlacha si napsal své odsouzení sám: „... smrtelné otravy houbami, které se ještě dnes u nás občas dějí, způsobují zejména čilí poloznalci, kteří stále usilují, aby své kusé vědomosti o houbách všude, kde je to možné, pro v ý d ě l e k uplatnili. Unikli by pozornosti, jako unikají jistě v různých oborech (zjistil jsem je všude, kde jsem jen trochu začal pracovat), ale v mykologii je vždy prozradí smrtelné otravy. Každá otrava houbami říká: „Hledej v pozadí p o l o z n a l c e hub!" (Atlas hub jedlých a nejedlých, 1950, str. 60).

Posledně uvedený důvod pro sběr m. šedé se po našem rozboru stává naopak prvním a hlavním důvodem p r o t i všeobecnému do-

poručování sběru této houby. Máme na mysli šíření znalosti m. šedé dále, než do okruhu školených znalců jedlých hub, tedy do nejširších vrstev našeho lidu, které se zabývají sběrem jedlých hub. Opravdový znalec jedlých hub dovede rozeznati m. šedou od jejího jedovatého dvojníka, m. pantherové, nikoliv však praktický houbař méně zkušený nebo příležitostný. Také sběr m. šedé se podílí na tom, že v praktických houbařích vzniká ničím nepodložená důvěra v „prašivky", jejich opatrnost je zviklána — a důsledek je pak to, že jsou sbírány i houby jedovaté. Mnozí jsou si ještě vědomi možnosti záměny jedlého druhu s jedovatým, ale domnívají se, že ve větším množství konsumovaných hub se nějaká ta jedovatá „ztratí". Zvláště nebezpečné je to právě u muchomůrek, mezi nimiž jsou právě druhy nejjedovatější! Názorně to ukazuje jedno pozorování z r. 1950 (J. Kubička): muž s manželkou a synkem sbírali v lese houby. Když nemohli nalézti žádné hříbky, uposlechli rady jiného houbaře, aby sbírali „masáky". Sbírali tedy „červené masáky", „šedé masáky", a když syn nalezl muchomůrku barvy zelené, rozhodl otec, že je to „zelený masák" a přidali ho do sběru. Došlo k otravě, která na štěstí pro všechny osoby dobře dopadla. Po zotavení vybral pak otec z předložených vzorků hub muchomůrku zelenou (*Amanita phalloides* [Vaill. ex Fr.] Quél.) a určil ji jako „zelený masák"!!

Uzavíráme: z hlediska potravinářsky hygienického a lékařského nelze ustoupiti ani o píď od zásady, která má pro bezpečný sběr a požívání hub význam prvořadý: sbírati (a tedy také ke sběru propagovati!) se mají jen ty druhy hub, které nemají šálivě podobných druhů jedovatých. V případě m. šedé je velmi podobným jedovatým druhem m. pantherová (*A. pantherina*). Ještě více je m. šedé podobna m. vznosná (*Amanita excelsa* [Fr.] Quél.), o jejíž toxicitě je však dosud málo známo.

Aby bylo zabráněno dalším zbytečným otravám m. pantherovou, které vznikají záměnou za m. šedou a m. načervenalou, v a r u j e m e před široce založenou propagací sběru m. šedé. Navrhujeme jmenovitě tato opatření:

1. Aby znalost jedlosti m. šedé byla nadále šířena slovem i tiskem pouze v kruzích dobře školených houbařů a nikoliv všeobecně. Budiž zdůrazňováno, že m. šedou mohou sbírati pouze znalci, a to z důvodu snadné záměny s vážně jedovatou m. pantherovou. Rovněž na výstavách budiž na etiketě m. šedé uvedeno: „neškodná, ke sběru nelze doporučiti pro snadnou záměnu s jedovatým dvojníkem". Praktičtí houbaři, kteří m. šedou znají a sbírají, nechť nosí sběry této houby uschovány, aby zbytečně nepodněcovali zvědavost jiných houbařů. Dále nechť upustí od misionářského doporučování m. šedé neznámým houbařům v lese. A pokud jim již tuto houbu k jídlu doporučují, nechť nesou osobní zodpovědnost za vyloučení otravy m. pantherovou tím, že prohlédnou celý sběr.

2. Aby praktičtí houbaři, kteří sbírají a cení si m. šedou, se dokonale obeznámili s rozlišovacími znaky obou hub, které jsou v pří-

loze uvedeny, a ihned při sběru prováděli rozlišení. Určování nelze prováděti až po prvním očištění a přenášení ve sběrné nádobě, kde se křehké plodnice muchomůrek snadno poškodí a znaky setřou, nebo

Muchomůrka pantherová (*Amanita pantherina* [D. C. ex Fr.] Quél.)
Detaily z dospělých exemplářů: 2 třeně dospělé houby s dobře patrným hladkým prstenem, šupinatým třeněm pod prstenem, plachetkou na basi třeně a v jednom případě s dobře vytvořeným přídatným prsténcem — pohled na lupeny — průřez dospívajícím kusem, v němž se již tvoří dutina ve třeni — řez kloboukem dospělého exempláře s tenkou dužninou blíže okraje a se zřetelným připojením lupenů. Foto: Dr J. Herink.

dokonce až po očištění před kuchyňskou úpravou (kdy je oloupána pokožka klobouku a třeň oškrabáním zbaven pokožky a prstenu). Z téhož důvodu je nutno vyloučiti z požívání kusy, sbírané a donesené cizí osobou.

3. Aby byla ihned zahájena zvýšená propagace m. pantherové jako druhé nejnebezpečnější jedovaté houby naší vlasti, hned po smrtelně jedovatých muchomůrkách zelené a bílé *(A. phalloides, A. virosa)*.

Domníváme se, že těmito opatřeními je ještě možno napravit chyby, které zavinily již sta otrav s několika úmrtími, a vzbudily nedůvěru ke správně prováděnému šíření znalosti dobrých jedlých hub.

Připojujeme srovnávací tabulku znaků m. šedé a m. pantherové.

Srovnávací tabulka nejdůležitějších znaků k rozlišení muchomůrky šedé a muchomůrky pantherové.

Muchomůrka šedá (*Amanita spissa* [Fr.] Quél.)	**Muchomůrka pantherová** (*Amanita pantherina* [D. C. ex Fr.] Quél.
Postava:	
Větší (klobouk 5—15 cm šir.), robustnější (třeň v poměru k průměru klobouku poměrně tlustý)	Menší (klobouk do 10 cm šir.), štíhlejší (třeň v poměru k průměru klobouku poměrně tenký)
Klobouk:	
Povrch v dospělosti u okraje hladký (protože dužnina je poměrně tlustá)	Povrch v dospělosti u okraje mělce rýhovaný (protože dužnina je tenká)*)
pokožka za vlhka nepatrně lepkavá, matná, u typicky zbarvených kusů temně umbrově hnědá až šedohnědá, útržky plachetky tence blanité, šedavé, nepravidelného tvaru i rozmístění (často splývají hustě nakupeny v mapovité ostrůvky), snadněji olysávající.	pokožka za vlhka lepkavá, lesklá, okrově žlutá až žlutohnědá, vzácněji s tóny zelenavými, útržky plachetky tlustěji blanité (až bradavkaté), čistě bílé, obyčejně stejně veliké a okrouhlé, uspořádané v soustředných kruzích, méně olysávající.
Třeň:	
robustní, zvláště v mládí, dole kuželovitě („řepovitě") ukončený,	štíhlý, dole rozšířený v hlízu vejčitou až skoro kulovitou, zaobleně ukončenou,
pod prstenem šedě šupinkatý, na spodině popelavě šedý, beze zbytků plachetky, pouze na hraně hlízy šedě bradavkatý,	pod prstenem bílý, někdy hrubě bíle šupinatý, často s 1—2 přídatnými prsténci těsně nad hlízou, která je povlečena tlustou, měkce plsťovitou, kyprou plachetkou, nahoře ukončenou tupě uťatým, od hlízy odstávajícím okrajem,
prsten vždy dobře vytvořený, tence, ale hutně blanitý, na horní ploše (která též povléká povrch horní části třeně mezi koncem lupenů a odstávající částí prstenu) vždy zřetelně a výrazně podélně rýhovaný,*) na spodní ploše našedlý.	prsten někdy neúplně vytvořený, ba opadavý, tence, ale měkce blanitý, na horní ploše (která pokračuje též na horní část třeně až pod lupeny) hladký nebo nanejvýše málo zřetelně rýhovaný, na spodní ploše bílý.

Lupeny:

méně křehké, škrobově bělavé,

více křehké, smetanově bílé.

Dužnina:

tuhá a těžká, téměř tvrdá, zvláště ve třeni, který jest až do stáří plný a na smáčknutí tvrdý (zvláště na spodině), poměrně málo šťavnatá,

pod pokožkou klobouku obyčejně našedlá,
pachu a chuti po zahnívajících bramborech (podle některých tuřínovitá, zemitá, plísňovitá).

měkká a lehká, zavadáním snadno vláčnějící, ve třeni řídne a ve stáří je téměř dutá, takže třeň na smáčknutí je měkký (zvláště na spodině), velmi šťavnatá,
pod pokožkou klobouku bílá,

pachu a chuti za čerstva po syrovém bramboru, při žvýkání chuti sládnoucí, při zavadání vůně po medu.

Výtrusy:

elipsoidní, průměru 7—9×5—7 μ, jodem modrající (amyloidní).

protáhle vejčité, prům. (8—)10—12×7—8 μ, jodem nemodrající (neamyloidní).

Výskyt:

většinou hromadný,
výhradně v lesích jehličnatých, zvláště smrkových,

v červenci a po druhé na podzim.

méně často hromadný,
v lesích listnatých, zvláště dubových, nebo smíšených, často i mimo les pod osamělými stromy (zvláště duby),
od pozdního jara do podzimu v několika růstových obdobích.

---

*) K zapamatování doporučujeme pomůcku Ing. St. Havleny: m. šedá má rýhovaný prsten a hladký okraj klobouku, m. pantherová naopak hladký prsten a rýhovaný okraj klobouku.

Dr. Frant. Šmarda:

Československé druhy prášivek - Bovista Pers.

(Czechoslovak Species of Puffballs — *Bovista* Pers.)

(Pracováno s podporou Národní rady badatelské.)

Bovista Persoon, Synopsis methodica fungorum p. 136, 1801. Prášivka. Plodnice kulovitá, na basi beze stopky, pouze s malým zbytkem po myceliu, bez sterilní base a bez sloupečku (columelly). Vnější peridie bílá, tenká, hladká a bez ostnů, zráním nepravidelně trhá nebo sesychá a odlupuje se v kusech. Endoperidie pevně pergamenově tuhá, pružná, nemačkavá nebo měkká, mačkavá. Ústí na temeni plodnice, nepravidelně okrouhlé.

Capillitium nesouvisí pevně s endoperidií a je keříčkovitě větvené. Výtrusy kulaté, hruškovité i oválné.

Plodnice jsou slabě upevněny k substrátu a snadno se uvolňují od mycelia.

Klíč k určení druhů rodu *Bovista* Pers. — prášivka.

1. a. Endoperidie pergamenově tuhá, pružná, nesnadno mačkavá . 2.
   b. Endoperidie měkce papírovitá, mačkavá . . . . . 4.
2. a. Capillitium s větvemi dlouhými, zkadeřenými . . . . . 3.
   b. Capillitum trnitě, rovně, krátce větvené, americký druh . . . . Prášivka míčkovitá — *Bovista pila* Berk. et Curt.
3. a. Plodnice 1—2,5 cm v průměru, endoperidie šedá, šedočerná. Výtrusy kulovité 5 μ, na basi slabě hruškovitě stažené, sterigmata 8—11 μ dlouhá, přímá nebo na konci slabě prohnutá . . . . . Prášivka šedá — *Bovista plumbea* Pers.
   b. Plodnice až 4 cm v průměru, endoperidie umbrově hnědá, černě hnědě kaštanová až černá. Výtrusy téměř neprůhledné, hyalinně bradavčité, sterigmata rovná, 5—8 μ dlouhá . . . . . Prášivka černavá — *Bovista nigrescens* Pers.
   c. Plodnice jako u b), ale spory hladké, bez sterigmat, nebo s kratičkým, 1—3 μ dlouhým sterigmatem . . . . . Prášivka horní — *Bovista montana* Morg.
   d. Plodnice průměrně 4 cm široká, barvy šedohnědé až umbrově hnědé. Výtrusy hladké, sterigmata 8 μ dlouhá, podél obvodu výtrusu stočená . . . . . Prášivka uherská — *Bovista hungarica* Holl.
4. a. Endoperidie hnědě kaštanová, černošedá, plodnice 0,8—1,2 cm v průměru, capillitium spoře větvené . . . . . Prášivka plstnatá — *Bovista tomentosa* Vitt.
   b. Endoperidie olivově hnědá . . . . . Prášivka hnědá — *Bovista fusca* Dvořák.

Popis československých druhů r. *Bovista* Pers.

1. *Bovista plumbea* Pers. — Prášivka šedá. Tb. fig. 1. (*Bovista tunicata* Fries, *B. nuciformis* Wallr., *B. brevicauda* Vel., *B. pallida* Vel.).

Plodnice 1—2,5 cm v průměru, kulovitá, na basi se zbytkem mycelia substrátem znečištěným.

Exoperidie sněhově bílá, struktury drsně, zrnitě plstnaté, zcela tence papírovitá, zráním nabývá na basální části přes barvu krémovou barvy hnědé s bílými zbytky, jevícími se jako bílé tečky nebo keříčkovité kresby jakoby jemně vykrystalované nebo v podobě náletu. Na apikální části je u vyzrálých plodnic exoperidie našedlá, odprýskaná, lehce slupitelná. Na basální části zbytky exoperidie dlouho vytrvávají v podobě obalu a takové plodnice byly popsány jako *Bovista tunicata* Fr.

Endoperidie ztuha pergamenově papírovitá, myšově šedá až černě tuhově šedá, otevírá se na temeni ústím nepravidelně okrouhlým, jizvovitým, vroubeným ohrnutou endoperidií, s mírně vyhřezlou glebou.

Gleba při zrání žlutavě olivová, u vyzrálých plodnic hnědá (badius) až hnědě čokoládová s purpurovým nádechem, výtrusný prach téže barvy. Ne zcela vyzrálé plodnice se sírovou nebo olivovou glebou a výtrusy žlutavými nebo okrovými bývají popisovány pod názvem *Bovista nuciformis* Wallroth.

Capillitium keříčkovitě větvené, větve se oddělují dichotomicky, jsou obloukovitě prohnuté, zvolna ve špičku vytažené. Hlavní kmen vlákna až 16 μ silný, stěna vlákna zaujímá $^1/_5$ průměru a je průsvitně hnědá, jádro vlákna průsvitně žlutohnědé.

Výtrusy okrouhlé, 5 μ v průměru, nebo na basi slabě hruškovitě stažené nebo slabě oválné, 6×5 μ, s kapkou či bez kapky. V hyalinním episporu jsou patrné slabé, řídké, radiální paprsky, spory jsou slabě ostnité. Sterigmata souvisí s výtrusy, jsou 8—11 μ dlouhá, 1 μ silná, přímá, na volné části slabě prohnutá a ztenčená, hyalinní nebo slabě nahnědlá.

Rozšíření. Roste na místech volných i zastíněných, na pastvinách i na sušších loukách, travnatých okrajích cest, i v lesích, řídčeji též na travnatých stepních stanovištích ve společnosti xerothermní květeny. Jsou známy lokality z Evropy, Asie, Ameriky. V Československu je známa z rovin, krajů podhorských i hor z výšek kol 1.500 m. Nalezišť je tolik, že nemá smysl je uvádět.

Bovista plumbea Pers. forma *brevicauda* (Vel.) Šm. (*Bovista brevicauda* Velenovský, České houby p. 832, 1920). Shoduje se s *Bovista plumbea* Pers., až na délku sterigmat, která jsou kratší, 5—6 μ dlouhá. Naleziště: Radotín, leg. Velenovský 1925, hmP 91857. — Vidrholec, leg. B. Klika, hmP. — Příbram, leg. Fechtner, hmP 486652. — Černošice, leg. Vlček, hmP. — Poznámka. U exsiccatu z herbáře Nár. musea v Praze sbíraného Vlčkem u Černošic, originálu *Bov. brevicauda* Vel., jsem zjistil sterigmata 8 μ dlouhá, ve špičku vytažená, prohnutá.

Bovista plumbea Pers. forma *ovalispora* (Cooke et Massee) Lloyd. Tb. fig. 2 (*Bovista ovalispora* Cooke et Massee, Ann. Bot. 4:62, 1889, ex Coker—Couch Gaster. USA p. 99, 1928. — Lloyd, Mycological Notes 12:115—116, fig., 1902). Plodnice má spory výlučně eliptické 6×4 μ, tenkostěnné, hladké, se sterigmatem 14 μ, delším než u typu.

Turcia asiatica: vil. Čankiri, Ilgaz Dagh 1800 m, VIII. 1931, leg. Pilát, hmP 486184. V Československu dosud tato forma není známa.

2. *Bovista nigrescens* Persoon. — Prášivka černavá. Tb. fig. 4.

Plodnice zploštěle kulovitá, na basi zaoblená nebo poněkud kořenovitě krátce vytažená, se zbytkem myceliového provazce znečištěného hlínou. Průměr plodnice až 4 cm.

Vnější peridie tenoučká, bílá, hladká, zráním tleje a puká, takže v trhlinách se objevuje endoperidie. Tvoří na povrchu hmotu bíle krupičkovitou, případně jeví strukturu vláknitou nebo hrudkovitě hrbolatou.

Endoperidie umbrově hnědá, černě nebo hnědě kaštanová až černá, lesklá, ztuha papírovitá, pružná, pomačkaná se vrací do původního tvaru. Otevírá se na temeni okrouhlým otvorem, který se stářím jízvovitě rozšiřuje a je vrouben pyskovitě zvednutou endoperidií.

Teřich černohnědě kávově osmahlý, během zrání v různých odstínech olivové barvy, výtrusný prach téže barvy. Capillitiová vlákna keříčkovitě větvená, dělí se dichotomicky ve dlouhé vedlejší větve, které jsou zvolna, dlouze a tence vytažené, mírně zvlněné. Hlavní větev 13 μ silná, průsvitně červenohnědá, tlustostěnná, stěna zaujímá $\frac{1}{3}$ průměru vlákna.

Výtrusy červenohnědě průsvitné, tlustostěnné, na povrchu hyalinními perličkami zdobené (bradavčité). Sterigmata hyalinní, 1 μ silná, 5—8 μ dlouhá.

Rozšíření. Druh provázející travnaté, luční a pastvinné porosty, pořídku v lesích, vzácně v pahorkatině, častěji v podhorských až subalpinských polohách. Podle údajů v literatuře vyskytuje se pouze v Evropě v těchto státech: V SSSR, Německu, Švédsku, Norsku, Polsku, Finsku, Rumunsku (na horských pastvinách), Francii, Italii, Švýcarsku, Bulharsku, Jugoslavii, Maďarsku (dosud podle Hollose nebyla nalezena v uherské nížině), Islandě. Z Ameriky není *Bovista nigrescens* Pers. udávána, zdá se, že ji tam zastupuje *Bovista pila* Morg., která opět není dosud známa bezpečně z Evropy.

Viděl jsem následující exsiccaty:

Čechy: Liberec, leg. Corda, hmP. — Jevany, bučiny, leg. Velenovský, hmP ut B. indehiscens Vel., det. Velenovský. — Česká Bělá, Rejsek, hmP. — Vepřová, B. Klika, hmP. — Všenory, Velenovský, hmP. — Chotěboř, Bayer, hmP. — Závist, B. Klika, hmP. — Račín, Domin, hmP. — Kačina, Peyl, hmP. — Krkonoše, B. Klika, hmP. — Karlštejn, Fechtner, hmP. — Bzová u Hořic, Fechtner, hmP. — Hluboká u Krucemburku, Šmarda, hFŠ. — Morava: Vsetín (Makyta u Hovězího), Pospíšil, hFŠ. — Bílá v Beskydech, Šmarda, hFŠ. — Město Žďár (Nardeto-Sphagnetum u Lhotky), Šmarda, hFŠ. — Lomnice u Tišnova (lesní cesta na Sýkoři), Šmarda, hFŠ. — Bystřice n. Pernšt. (okraj lesa u Dalečína), Šmarda, hFŠ. — Vortová, Šmarda, hFŠ. — Kuřim (ve spol. Pulsatilla grandiflora na kopci Převych), Šmarda. Kuřim (v ovocném sadě a na lesní louce), Šmarda, hFŠ. — Lipůvka (sušší část olšiny ve smrk. lese na Dubové hoře), Šmarda, hFŠ. — Nedvědice (v trávě v úd. Chlíbského pot.), Šmarda, hFŠ. — Lomnička u Tišnova, Šmarda, hFŠ. — Lelekovice (na vlhčí louce pod Alnus rot.), Šmarda, hFŠ. — Slovensko: Vysoké Tatry, hora Bujačí, leg. Jan Šmarda, hFŠ. — Ružomberok (Medzihole pod Rozsutcem) Šmarda, hFŠ. — Štrbské Pleso, Veselý, hFŠ. — Liptovský Hrádek, Veselý, hFŠ. — SSSR: Ně-

mecká Mokrá u Tiačeva (in silvis 800—1.300 m), Pilát, hmP. — Svidovec, Trebušany, Velký Menčul, Pilát, hmP. — Pietroš, Hruby, hmBrno. — Jugoslavie: Velebit, Kümmerle, h. mus. Budapest. — Island, leg. Jan Šmarda, hFŠ.

3. *Bovista montana* Morg. ex Hollos. Tb. fig. 5. Hollos, Gaster. Ung. p. 122, tb. XXIII, fig. 1—2, 1904. Liší se od *Bovista nigrescens* Pers. výtrusy, které jsou hladké, průhledné, nahnědle hyalinní, se sterigmatem kapkovitým nebo pouze 1—3,5 μ (5,4 μ) dlouhým. Capillitium vlnitě, obloukovitě zkadeřené, jako u *Bovista nigrescens* Pers., 15 μ silné.

Morava: Vidnava na cestě při okraji pole, VIII, 1919, leg. J. Hruby, hm Brno.

Původně jsem určil tento sběr Hrubyho jako *Bovista pila* Berk. et Curt. Při revisi herbáře musea v Budapešti jsem ohledával exsiccat amerického exempláře *Bovista pila* Berk. et Curt. (Fungi Dakotenses, on pasture soil, Juli 1914, J. F. Brenekle) a zjistil, že charakteristickým znakem pro tento druh je capillitium, které je krátce, přímo trnovitě větvené, jak vyobrazuji na tabuli obr. 3. Viděl jsem sběr *Bovista montana* Morg. (Iglo, Blau Mond, leg. Filarzsky, det. Hollos, herb. mus. Budapest), který je mladá, ne zcela vyzrálá plodnice, s výtrusy kulatými, hladkými, průhledně nažloutlými, bez sterigmat nebo s bradavičnatým apiculem 4 μ dlouhým, capillitium 13—15 μ silné, typu *Bovista nigrescens* Pers.

Při revisi herbáře v Budapešti jsem Hollosův exsiccat *Bovista pila*, sbíraný u Brašova, který popisuje v Gaster. Ung., p. 122, 1904, nenašel. Capillitium tohoto druhu jest svým krátce, zpříma trnitým větvením při mikroskopování velice nápadné, zcela odchylné od capillitiových vláken ostatních druhů Bovist. Jestliže je Hollos nevyobrazuje, vtírá se pochybnost, zda je citovaný sběr Hollosův od Brašova pravou *Bovista pila* Morg.

Lloyd (sensu Coker-Couch, Gaster. USA, p. 97, 1928) považuje *Bovista montana* Morg. za totožný s *Bovista pila* Berk. et Curt. *Bovista pila* Berk. et Curt. je podle dosavadních údajů v literatuře druh čistě americký, považujeme-li Hollosovo určení z Maďarska za nejisté, *B. nigrescens* Pers. je druh evropský.

4. *Bovista hungarica*, Hollos. Tb. fig. 6. (Gaster. Ung., p. 122, tb. XXII, fig. 28—29, 1904. — Prášivka uherská.

Plodnice 3—6 cm v průměru, kulovitá.

Exoperidie tenká, bílá, hladká, jemně bíle zrnečkatá, v záhybech přecházejí zrnéčka v nepravidelné, osténkaté útvary.

Endoperidie nemá tak tmavých barev jako *Bov. nigrescens* Pers., je šedohnědá (avellaneus) a umbrově hnědá, lesklá, s nádechem červenavým. Konsistence endoperidie ztuha papírovitá, pružná, glebou vycpaná a napjatá. Otevírá se apikálním otvorem okrouhlým, který se jizvovitě rozšiřuje. Gleba barvy pražené zrnkové kávy s nádechem purpurovým.

Capillitiová vlákna keříčkovitě větvená, mírně prohnutá, dlouze ve špičku vytažená, hlavní kmen 16 μ silný. Spory kulaté nebo slabě hruškovitě stažené, hladké 5,5 μ v průměru, hnědě průsvitné s kapkou, hladké. Sterigmata až 8 μ dlouhá, obloukem podél obvodu výtrusu více méně ohnutá, hyalinní, 1 μ silná.

Rozšíření. Druh podhorských a horských pastvin, též na strništích. Nelze jej považovati za stepní houbu (Hruby, Oest. bot. Zeitschr. p. 247, 1925). Druh známý pouze z Evropy z těchto zemí: ČSR, Maďarsko, Rumunsko (výlučně na horských a subalpinských loukách po senoseči, Brandza-Solacolu, Gast. de Roumanie, p. 25, 1932), Polsko, Francie (Robache, Saint Dié 1869, Fungi sel. exs. ut *Utraria saccata* [Vahl.] Quél., hm Praha). Pozoruhodné je značné rozšíření tohoto druhu na Českomoravské vysočině, zatím co z Maďarska zná Hollos jedinou lokalitu a i odjinud jsou dosud zjištěná naleziště velmi sporá.

Čechy: Česká Bělá, Rejsek, hmP. — Českomoravská vysočina: Radostín u Krucemburku, Edvin Bayer, 1895, hmP. — Račín, Pavlíček, hmP. — Radostín u Krucemburku, Šmarda, hFŠ. — Ranská kupa u Krucemburku, Šmarda, hFŠ. — Škrdlovice, Šmarda, hFŠ. — Město Žďár (hráz rybníku Grundteichu), Újezd, Maňová, Dolní Loučky, Husle, Skreje, Rašov, Sinalov, Brumov, Černovice, Telč (rybník Pilka), Bystřice n. Pernšt. (čerstvé plodnice na strništi 13. 8. 1945), Střítež u Nedvědice, Rovné, Prostřední Vydří u Dačic, Fr. Šmarda, hFŠ. — Rožná, Mrkos SbK Brno 9:75, 1926. — Netín, Picbauer, PMPS VIII/4:12, 1932. — Jihlava, Canon, AnMy 37:55, 1939. — Drásov u Tišnova, Bukovinka u Jedovnic, Dědkov a Pavlov u Vel. Meziříčí, Picbauer, SbK Brno 24:82, 1941. — Ostatní Morava: Vidnava, Hruby, hm Brno. — Bzenec, Písek, písčitý bor, Hruby, Oest. bot. Zeitschr. 74:247, 1925.

5. *Bovista tomentosa* (Vittadini) De Toni, Vittadini, Mon. Lycop., p. 33, tb. I, fig. 10, 1842. — Prášivka plstnatá. (*Bovista longicauda* Mrkos, Sbor. kl. přír. v Brně 9:75, fig. 1—3, 1926.)

Plodnice kulovitá, 0,8—1,2 cm v průměru.

Exoperidie podle Hollose v mládí bílá.

Endoperidie papírovitá, měkčí než u podobné *Bovista plumbea* Pers., slabě pružná. Barva endoperidie hnědě kaštanová, na basi černě kaštanová, starší plodnice na hořejší části vybledlé, šedohnědé. Otevírá se apikálním otvorem nepravidelně okrouhlým, poněkud nadzvednutou endoperidií ohraničeným. Zbytek exoperidie a myceliová vlákna se substrátem tvoří na basi plodnice menší miskovitý útvar, který je dokonale vyvinutý u rodu Disciseda. Teřich čokoládově hnědý, výtrusný prach téže barvy.

Capillitium spoře větvené, tlustostěnné, tmavě hnědé, 11 μ silné, stěny capillitia zaujímají ⅓ průměru vlákna.

Výtrusy slabě oválné, 4×3,5 μ nebo okrouhlé na basi slabě hruškovitě protáhlé, červenohnědé, průsvitné s kapkou, hladké, jindy slabě rugosní. Sterigmata 11 μ dlouhá, hyalinní, 1 μ silná.

Rozšíření. V Čechách a na Moravě dosavadní naleziště *Bovista tomentosa* Vitt. spadají do území květeny xerothermní. Nelze

ji však výlučně považovati za průvodce xerothermních společenstev, neboť Veselý (Čes. mykol. 3:72, 1942) sbíral tento druh ve Vysokých Tatrách u Štrbského plesa. *Bovista tomentosa* (Vitt.) De Toni je známa z Evropy, Ameriky a Australie.

Čechy: Košťálov v Čes. Středohoří (uprostřed mýtin Quercetum lanuginosae), na sypké půdě u Hazmburku, Šimr, Čes. musea král. čes. CXIV:170, 1940. — Morava: Horákov u Brna, Picbauer, PMPS VIII/8:16, 1933. — Sv. Kopeček u Mikulova, leg. Mrkos, ut *Bovista longicauda* Mrkos, Sb. kl. přírodov. v Brně 9:75, 1926. — Pravlov u Dol. Kounic, 230 m, leg. Suza, herb. Picbauer. — Tišnov, na vápencové stepi Čebínky, Fr. Šmarda, hFŠ. — Ivančice (blíže skály Pekárky ve spol. Festuca sulcata, Gagea pusilla, Robinia pseudoac., Fr. Šmarda, hFŠ. — Slovensko: Zobor u Nitry (leg. B. Klika, hmP). — Štrbské pleso ve Vys. Tatrách, R. Veselý, hFŠ.

Poznámka. *Bovista plumbea* Pers. bývá v herbáři pružně vycpaná, *Bov. tomentosa* Vitt. slabě pomačkaná vzhledu pýchavky, *Bov. plumbea* Pers. má endoperidii šedou až černě tuhově šedou, capillitium bohatěji větvité, spory větší, slabě perličkované. Popis našich plodnic se shoduje s *Bovista minor* Morg., kterou považuje Hollos (Gast. Ung. p. 126, 1904) za totožnou s *Bov. tomentosa* Vitt. Hollos rovněž zkoumal autentické Lloydovy sběry *Bovistella dealbata* Lloyd a považuje tento druh rovněž za *Bovista tomentosa* Vitt. Coker-Couch (Gaster. USA, p. 100, 1928) považují *Bovistella dealbata* Lloyd za odlišný druh od *Bovista tomentosa* Vitt. Ber-

---

Text k tabuli:

1. *Bovista plumbea* Pers. Prášivka šedá. 1a. Plodnice obalená částečně exoperidií, 1b. starší plodnice bez exoperidie, 1c. capillitium (vlášení), 1d. výtrusy. — 2. Výtrusy *Bovista plumbea* Pers. f. ovalispora Cooke. — 3. *Bovista pila* Berk. et Curt. Prášivka míčkovitá. 3a. capillitium, 3b. výtrusy. — 4. *Bovista nigrescens* Hollos. Prášivka černavá. 4a. plodnice se zbytky exoperidie, 4b. starší plodnice bez exoperidie, 4c. capillitium, 4d. výtrusy. — 5. *Bovista montana* Morg., capillitium a spory. — 6. *Bovista hungarica* Hollos. Prášivka uherská. 6a. forma plodnice s basí oválně protaženou od Újezda, 6b. loňská, rozpadávající se plodnice, 6c. capillitium, 6d. spory. — 7. *Bovista tomentosa* Vitt. Prášivka plstnatá. Plodnice, capillitium, spory. — 8. *Bovista fusca* Dvořák. Prášivka hnědá, 8a. plodnice, 8b. capillitium, 8c. spory. Plodnice v přirozené velikosti. Kreslil Alois Procházka.

Explanation of the plates.

1. *Bovista plumbea* Pers. — 1a. carposome partly enveloped by the exoperidium, 1b. older carposome without exoperidium, 1c. capillitium (pilosity), 1d. spores. — 2. Spores of *Bovista plumbea* Pers. f. *ovalispora* Cooke. — 3. *Bovista pila* Berk. & Curt. — 3a. capillitium, 3b. spores. — 4. *Bovista nigrescens* Hollos. — 4a. carposome with fragments of the exoperidium, 4b. older carposome without exoperidium, 4c. capillitium, 4d. spores. — 5. *Bovista montana* Morg., capillitium and spores. — 6. *Bovista hungarica* Hollos. 6a. form of the carposome with ovally prolonged base from Újezd, 6b. disintegrating carposome of last year. 6c. capillitium. 6d. spores. — 7. *Bovista tomentosa* Vitt. Receptacle, capillitium, spores. — 8. *Bovista fusca* Dvořák. 8a. carposome, 8b. capillitium, 8c. spores. Carposome in natural size. Drawn by Al. Procházka

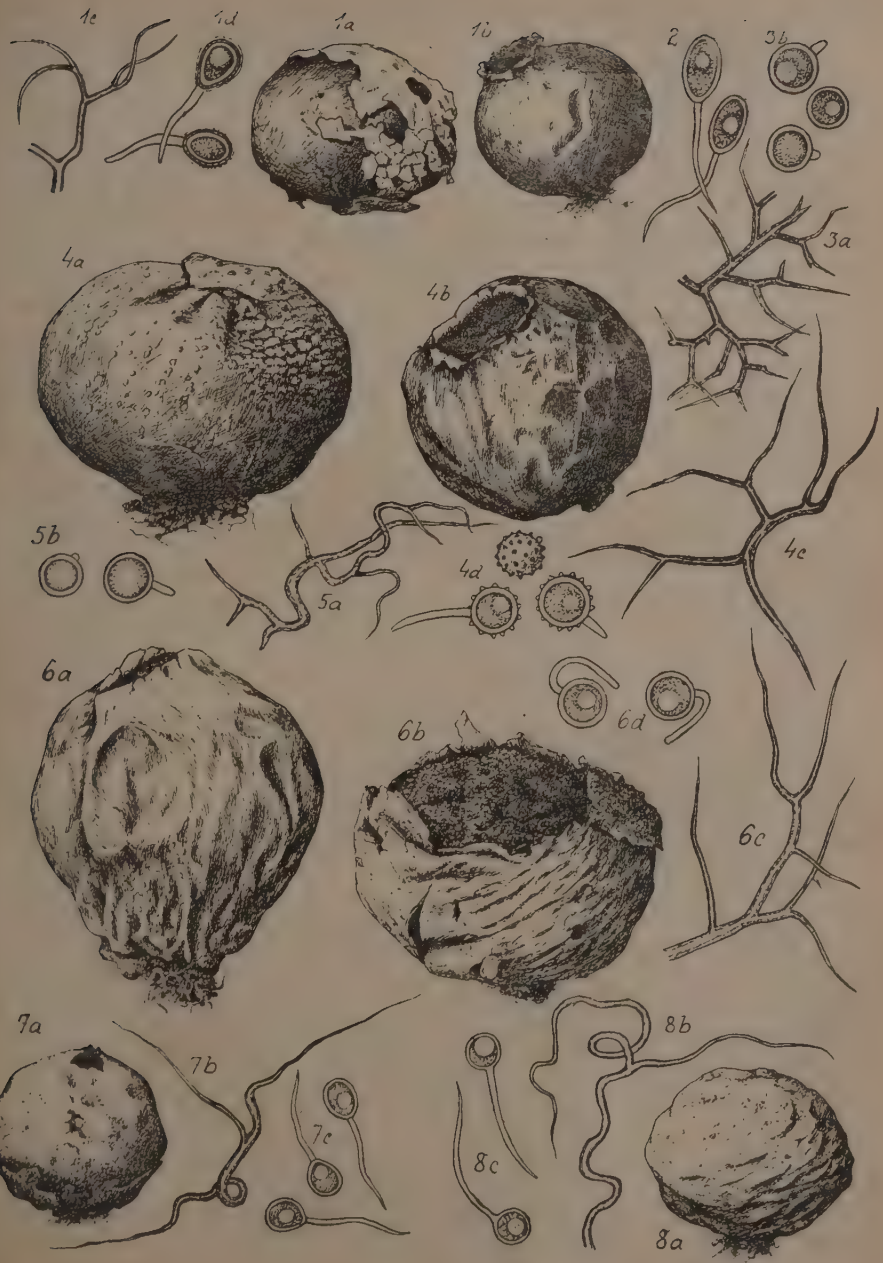
1c
1d
1a
1b
2
3b
3a
4a
4b
4c
5b
5a
4d
6a
6b
6d
6c
7a
7b
7c
8b
8c
8a

keley popsal z Nového Zélandu *Bovista brunnea* Berk., kterou Lloyd ztotožňuje s *Bovista tomentosa* Vitt. (sensu Coker—Couch, Gast. USA p. 100, 1928).

6. *Bovista fusca,* Dvořák. — Prášivka hnědá. R. Dvořák popsal tento druh v Zimních houbách, p. 6, 1930. Cituji jeho originální popis: Plodnice malá, kulatá, 1 cm v průměru, velmi podobná *Bovista pallida* Vel., vnitřní perithecie papírovitá, hladká, hnědá, prach výtrusný šedý, výtrusy kulaté, průsvitné, tenkostěnné, trochu nažloutlé, skoro bezbarvé, malinké, 2,5—3 μ s velmi dlouhou, nažloutlou stopkou, 8—10 μ. Na travnaté stepi Na Pohaňskách ve spol. lišejníků *Cladonia furcata, Cl. alcicornis, Cornicularia aculeata* (Mohelno). R. Dvořák: Zimní houby hadcové stepi u Mohelna. Vlastním nákladem. 1930.

Plodnice kulovitá 1 cm v průměru. Endoperidie hnědá (isabellinus, umbrinus), měkce papírovitá. Po exoperidii zbývají spoře roztroušená, bílá zrnka.

Gleba olivově hnědá, bez sterilní base. Capillitiová vlákna spoře větvená, hlavní větev 11 μ silná, tenkostěnná, stěna zaujímá ¼ průměru vlákna, průsvitná, žlutohnědá. Výtrusy kulaté, 3,5—4 μ v průměru, průhledné s kapkou, světle medové, skoro hyalinní. Sterigmata souvisí s výtrusy, jsou 11—16 μ dlouhá.

Morava: Mohelno, leg. Dvořák, 13. XI. 1925, her. inst. bot. univ. Brno 249145, ut Lycoperdon sp. — Italie: Venezia sup. Follina, Col. Magliano (448 m) ve spol. Cladonia, VIII, 1918, leg. Hruby, herb. mus. Brno 00309/40.

Summary.

Bovista plumbea Pers. is ubiquitous in Czechoslovakia, from the plains to the mountains up to an altitude of 1500 m., in sunny and shady places, most frequently in grassy, fairly dry localities. — *Bovista brevicauda* Velen. is a form of *Bov. plumbea* Pers. with the sterigmates of the spores 5—6 μ long. — *Bov. plumbea* Pers. f. *ovalispora* (Cooke) Lloyd was collected by Dr. A. Pilát in Asia Minor. — *Bov. nigrescens* Pers. is found in Czechoslovakia in meadow and pasture growths, in forests it occurs seldom, in hilly country rarely, often at piedmont and subalpine levels. According to the reports in the literature it occurs only in Europe. — In America it is replaced by *Bovista pila* Berk. & Curt., which is not yet known for certain from Europe. *Bov. pila* is characterised by the straight short thornlike ramified capillitium. Hollos's report of *Bov. pila* Berk. & Curt. (Gast. Ung. p. 122, 1904) I do not consider proved for certain, for in the revision of the herbarium of the museum of Budapest I did not find the exsiccatum of *Bov. pila* Berk. & Curt. collected in Hungary at Brašov, and in figuring *Bov. pila* Hollos does not figure the capillitium. — The exsiccatum *Bovista montana* Morg. (Iglo, Blau Mond, leg. Filarszky, det. Hollos, herb. mus. Budapest) is a young, not quite mature carposome with spherical, smooth transparently yellowish spores without sterigmates or with an apicule (4 μ long). — *Bovista hungarica* Hollos is a good species. In Czechoslovakia it is a very abundant species on the piedmont pastures and in the fields of Českomoravská vysočina. It is known up till now only from Europe. — *Bovista tomentosa* Vitt. is a rare species, accompanying the xerothermic flora in Bohemia and Moravia. R. Veselý collected it in the High Tatra at an altitude of 1300 m. on the lake Štrbské pleso. It has a soft papery endoperidium (the similar *B. plumbea* Pers. has the endoperidia parchment-like stiff),

the capillitium is characterised by its very spares ramification. — *Bovista fusca Dvořák* is a new species, which R. Dvořák described from the serpentine steppe at Mohelno. Carposome 1 cm. in diameter, endoperidium isabelle or umber brown, soft papery. Gleba olive brown, capillitium sparsely ramified. Spores spherical, 3.5—5 μ, transparent, uniguttulate, light honey-coloured, subhyaline, sterigmata 11—16 μ long.

MUDr Josef Herink:

Tržní houby v Československu.

Sběr vyšších hub k lidskému požívání má v obou našich národech velmi dlouhou a bohatou tradici, stejně jako u ostatních Slovanů. Houby jako potravina byly vždy vyhledávány, ať již jako lahůdka anebo jako doplňková či dokonce náhražková potravina. Proto se jistě brzy staly i předmětem obchodu, a to zejména v malém na trzích — předurčuje je k němu jejich pomíjivá povaha a snadná možnost zkázy. Tržními houbami se staly z všeobecně sbíraných hub téměř všechny, zvláště ty, které vynikají vůní, chutí nebo jinými kulinářskými vlastnostmi, a hojným výskytem.

Nejstarší zprávy o houbách, které byly naším lidem sbírány a nabízeny na trzích, čerpáme z literatury jiné než botanické. Tak středověký latinsko-český slovník ve verších, t. zv. Klaretův glosář (asi z r. 1365), obsahuje nejstarší a při tom nejpočetnější seznam jedlých hub, které byly tehdy k požívání vyhledávány. Vypočítává totiž 39 českých názvů hub (zčásti však uměle vytvořených autorem podle soudobých lidových jmen latinských, ale i latinská jména, uměle utvořená překladem lidových názvů českých.*) Je to seznam ve své době největší ze všech Slovanů. Ojedinělé zmínky o jedlých houbách nalézáme také v pozdější středověké literatuře. V pozdějším období (16.—18. století) nalézáme stručné zmínky o jedlých houbách v soudobých rostlinářích a bylinářích. Tyto zmínky jsou však ojedinělé, protože bylináře byly zaměřeny spíše na farmakologické využití hub. První větší zprávu o tržních houbách v českých zemích máme od J. V. Krombholze, který zaznamenal v r. 1820 z pražských trhů (hlavně Uhelného trhu) 33 prodávaných druhů.**)

V průběhu 19. století pozvolna stoupal počet tržních hub a na počátku tohoto století bylo u nás v oběhu již na 50 druhů jedlých hub. Ze zpráv, roztroušených v literatuře přírodovědecké (zvláště mykologické), ale i v denním tisku, můžeme pozorovati, jak samovolně se vyvíjející trh jedlých hub vykazuje krajové odchylky, vysvětlitelné především odlišnými podmínkami pro vzrůst hub. Zvláště

*) Machek V., Staročeská jména hub v Klaretově glosáři. Naše řeč 28: 117—30, 1944.

**) Krombholz J. V., Uebersicht der essbaren Schwämme, welche im Verlaufe des Jahres 1820 in Prag zu Markte gebracht wurden. Praha 1821.

velké rozdíly jsou mezi zeměmi českými a Slovenskem. Kromě tohoto rozhodujícího vlivu můžeme vystopovat i jiné vlivy, které působily na výběr tržních hub. Připomeňme na př. vliv italských zajatců v první světové válce, kteří k nám přenesli znalost některých druhů, které sbírali ve své vlasti.

Tím se dostáváme již k dalšímu, více významnému zasahování do lidové tradice sběru hub: k záměrné propagaci dobrých, ale méně známých druhů jedlých hub. Tato propagace, podložená odborným určením druhu a zejména vlastním vyzkoušením požívatelnosti a kuchyňských vlastností hub, počala u nás po r. 1900 Janem Bezděkem a pokračovala stále úsilněji činností Dr Jana Macků a zejména Dr F. Smotlachy. Výsledky tohoto umělého ovlivňování spotřebních zvyklostí jsou ve svém celku nepochybně dobré. A to hlavně tam, kde byla rozšířena znalost druhů správně vybraných. Avšak Dr Smotlacha se nakonec dostal na nebezpečné scestí. Ve své snaze (jinak jistě dobře míněné a i hospodářskými zájmy vedené) zpopularisovati sběr co největšího počtu hub a v nejširších vrstvách obyvatelstva, počal nakonec propagovati i nehodnotné, ba přímo bezcenné houby. Nad to pak ještě „osvobozoval" z podezření jedovatosti řadu hub a fakirskými produkcemi pojídání muchomůrky červené *(Amanita muscaria)* na přednáškách a výstavách nakonec vzbudil v nejširších vrstvách našeho obyvatelstva představu, nebezpečnou svými důsledky: že skoro všechny houby, které v lese rostou, jsou požívatelné. Proto jsme dnes svědky smutné skutečnosti, že přes usilovně propagovanou znalost hub jedovatých, otrav houbami spíše přibývá než ubývá! Autor článku podává s Dr Kubičkou přesný důkaz tohoto tvrzení na případu muchomůrek šedé a pantherové *(Amanita spisa, A. pantherina)*. Bude tedy třeba působiti k tomu, aby propagace některých hub, které se obtížněji poznávají, byla omezena na úzký kruh znalců.

Z právě řečeného je zřejmo, že tržní oběh jedlých hub je vystaven jednomu velkému risiku: možnosti otravy houbami, způsobené záměnou jedovatých druhů za jedlé anebo dokonce i hrubou neznalostí a neodpovědností sběračů a prodavačů. Svědčí o tom častá zkušenost, že pod jedním lidovým názvem se na trzích prodává i několik různých druhů, často i druhů předpisy přímo nedovolených. Proto se časem ukázala potřeba upraviti oběh jedlých hub po stránce zdravotnické.

V českých zemích se zdravotnická opatření při oběhu hub vyvíjela dlouho v rámci rakousko-uherského potravinářského zákonodárství. V Rakousku vydali prvé nařízení o oběhu jedlých hub již v r. 1792. Toto nařízení, i další rakouské předpisy o oběhu hub, vydané v prvé polovině 19. století, nebyly však převzaty podle § 10 odst. 3 zákona o oběhu potravin a některých spotřebních předmětů ze dne 16. I. 1896 č. 89 ř. z. z. r. 1897. To znamenalo, že oběh hub, zejména čerstvých, neměl od té doby zvláštní zákonitě podložená potravinářsko-hygienická opatření. Od r. 1896 se však již pracovalo na ra-

kouském potravinářském kodexu (*Codex alimentarius austriacus*), jehož I. díl vyšel v r. 1911. V tomto prvém dílu byla též stať o obyčejných (t. j. čerstvých) jedlých houbách (VI. kapitola, str. 107 až 133), zpracovaná Dr F. Th. Hanauskem. Je zde vypočteno již 50 druhů hub, které se mohou v čerstvém stavu na trzích prodávati, a udána některá pravidla pro uvádění jich do oběhu. Kodex sám o sobě nebyl ovšem normou právně závaznou.

První opatření o oběhu hub na území našeho dnešního státu předstihlo však o celé dva roky rakouský kodex. Byl to výnos magistrátu města Prahy z 23. VI. 1909 (č. j. D 1992/6-4 ref. Xa) o tržním řádu pro houby. Podle tohoto opatření smělo být na pražských trzích prodáváno 45 druhů za určitých podmínek. Celostátní úprava v samostatné čs. republice nastala až v r. 1934 přepracováním kodexu rakouského. VIII. kapitola „Obyčejné jedlé houby" (str. 161—211 I. svazku Čsl. potravinového kodexu) byla zpracována prof. Dr K. Kavinou tak, že podle nových odborných poznatků převzala většinu druhů kodexu rakouského (s novými názvy) a některé druhy z regulativu pražského. Kromě toho zavedla několik druhů zcela nově. Čsl. potravinový kodex připustil do oběhu v čerstvém stavu rovněž 50 druhů a převzal dosavadní podmínky pro jejich oběh. Současnou platností kodexu a pražského regulativu docházelo na pražských trzích k situacím, že nemohly tam být prodávány druhy, připuštěné sice kodexem, ale nikoliv pražským regulativem. Nevýhody tohoto stavu, zaviněného v podstatě jen úzkoprsým lpěním na předpisu místní platnosti, byly pociťovány zejména za druhé světové války, kdy prudce stoupal zájem o houby. Válečné poměry si však dříve vynutily jiný zásah do oběhu čerstvých hub. Vyhláška č. 42 Českomoravského svazu ovocnicko-zelinářského ze dne 1. VII. 1941 (Úř. l. č. 152) o úpravě sběru a odbytu lesních plodin a hub prohlásila za obhospodařované „všechny druhy čerstvých hříbků a lišek", ale jen v některých produkčních oblastech. Vyhláška obsahovala též prvé předpisy o třídění hub (které byly v r. 1942 doplněny vyhláškou téhož svazu č. 62, Úř. l. č. 135). Její platnost byla brzy rozšířena (vyhl. č. 42a Svazu z 29. VII. 1941, Úř. l. č. 176) i na „ostatní jedlé houby všech druhů" a na celé území tehdejšího protektorátu Čechy a Morava. Houby, vykupované podle této novelisované vyhlášky, nemohly být zčásti umístěny na pražských trzích. Za této situace, a zejména pod tlakem různých míst na úpravu oběhu sušených hub, byla vypracována nová vyhláška č. 64 Č.-m. svazu zahradnicko-vinařského ze 7. VII. 1942 (Úř. l. č. 157) o úpravě sběru a odbytu lesních plodů a hub. Podle této vyhlášky byl do řízeného hospodářství začleněn celý oběh čerstvých hub: sbírati pro prodej směli pouze oprávnění sběrači, kteří mohli houby prodat pouze místnímu přejimači (jenž byl vysunutým vykupovačem místní sběrny). Vykoupené houby byly podle pokynů Svazu disponovány Oblastní sběrnou zčásti zpracovatelům, zčásti na jednotlivé stupně obchodu (odbytu). Prodej v místě (na trzích) přímo sběrači byl touto vy-

hláškou sice znemožněn, ve skutečnosti však trval celkem nerušeně dále. Vyhláška č. 64 připustila se schválením ministerstva vnitra do oběhu všechny čerstvé houby, které byly dosud platnými předpisy k oběhu dovoleny: v příloze „A" k této vyhlášce jest jich vypočteno 57 druhů, převzatých z pražského tržního řádu a Čs. potravinového kodexu.*) Tyto druhy hub byly zařaděny do tří cenových skupin ve smyslu vyhlášky Nejvyššího úřadu cenového z 3. VII. 1942, která byla prvním cenovým opatřením při oběhu čerstvých hub.

Zatím co po skončení druhé světové války v českých zemích nedošlo ihned ke změnám v počtu připuštěných druhů, vykročili na Slovensku samostatnou cestou. Vyhláška poverenictva pre výživu a zásobovanie č. 1331 z 13. VI. 1946 o úpravě výkupu, zpracování a prodeje jedlých hub připustila (v dohodě s poverenictvem zdravotnictví) oběh 58 druhů, zčásti jiných, než v zemích českých; oběh hub podle této vyhlášky zůstal vázán na Osivovou spoločnost v Bratislavě. Další vyhláška poverenictva výživy č. 606 ze 7. VII. 1949 uvádí 56 druhů, při tom zčásti jiných, než vyhláška z r. 1946.

V r. 1950 dochází pak k celostátní úpravě zdravotnických opatření při oběhu jedlých hub v jakémkoliv stavu, a to vyhláškou č. 586 ministerstva zdravotnictví z 28. IX. 1950 (Úř. l. č. 146). Čerstvých hub se týkají tato ustanovení vyhlášky:

§ 1.

Do oběhu jest dovoleno uváděti, pokud není dále jinak stanoveno, jen jedlé houby, uvedené v příloze k této vyhlášce, a to čerstvé, konservované a výrobky z těchto hub.

§ 2.

(1) Čerstvé houby jest dovoleno vydávati spotřebiteli nebo dále zpracovávati (konservovat, připravovat z nich výrobky) jen za těchto podmínek:

a) nejsou-li houby přestárlé a mají-li vyvinuty vlastnosti nutné k snadnému poznání druhu a nejsou-li tedy zejména příliš mladé, s výjimkou hub všeobecně známých a hub, které nemají podobných druhů jedovatých; pečárky čili žampiony (Psalliota) musí míti již znatelně narůžovělé lupeny a na třeni zřetelný prsten; loupati hlavičky jest dovoleno jen u hřibovitých hub ze skupiny klouzků, je-li to nezbytně nutné pro povahu pokožky;

b) jsou-li zdravé (nejvýše nepatrně červivé nebo nepatrně hmyzem nebo hlemýždi ohlodané), čerstvé, řádně na sucho očištěné;

c) nejsou-li příliš poškozené nebo změněné tak, že utrpěly značně na jakosti (spařené, plesnivé, s příměsí nečistot a pod.).

(2) Přirozené vlastnosti hub nesmějí býti uměle měněny (přibarvováním a pod.).

(3) Houby čerstvé, konservované a výrobky z hub nesmějí býti ani jinak zdravotně závadné.

§ 4.

(1) Čerstvé houby je dovoleno vykládati ku prodeji jen odděleně podle druhů. Není dovoleno houby děliti; je možno je půliti jen pro zkoušku červivosti tak, aby spolu co nejvíce souvisely všechny části hub, zejména hlavička s třeněm. Samotné třeně nesmějí býti uváděny do oběhu.

---

*) Chybným výkladem Čs. potrav. kodexu se do seznamu dostaly nesprávně některé druhy hub.

Hřib (suchohřib) zlatoporý — Boletus (Xerocomus) auriporus Peck

O. Ušák pinx.

(²) Obaly (koše a pod.), ve kterých jsou houby přepravovány, musí býti zdravotně nezávadné a vzdušné, aby se houby nezapařily.

(³) Na obalech, v nichž jsou přepravovány čerstvé houby, musí býti uveden den sběru, označení a sídlo dodavatele. Toto označení není nutné při prodeji v drobném v místě sběru.

Příloha k vyhlášce č. 586 vypočítává 64 druhů hub, připuštěných do oběhu v čerstvém stavu. Jejich počet byl tedy proti dřívějšímu stavu rozšířen dosti značně, a to právě o ty druhy, které se již delší dobu prodávaly na trzích bez povolení.

Vyhláškou č. 586 jsou obstarána zdravotnická opatření při oběhu čerstvých hub velmi podrobně. Jejich hlavní zásady jsem již uvedl v referátu v České mykologii, 5:39—44, 1951.

Po hospodářské stránce byl oběh hub upraven naposled vyhláškou ministerstva výživy č. 566 ze 14. V. 1949 o sběru, výkupu a odbytu lesních plodů a hub (Úř. l. č. 77). Tato vyhláška stanoví, že sběr hub jest volný, je dovolen přímý prodej spotřebiteli v místě (na trhu), jinak jsou sběrači hub pro prodej povinni dodati houby přejímači, určenému Ústředím pro hospodaření zemědělskými výrobky. Ministerstvo výživy upravuje nyní též ceny čerstvých hub (poslední výnos o cenách čerstvých hub domácího původu ze sběru 1950 byl vydán 24. VII. 1950).

Druhy jedlých hub,
které byly v úředně povoleném oběhu v prvém padesátiletí 20. století
na území Čs. republiky.

(Vysvětlivky: zkratky letopočtů značí: 0 9 — Pražský tržní řád z r. 1909. 1 1 — Codex alimentarius austriacus 1911. 3 4 — Čsl. potravinový kodex 1934. 4 2 — Vyhláška č. 64 Českomorav. svazu zahradnicko-vinařského ze 7. VII. 1942. 4 6 — Vyhláška č. 1331 povereníctva pre výživu a zásobovanie z 13. VI. 1946. 4 9 — Vyhláška povereníctva výživy č. 606 ze 7. VII. 1949. Druhy hub, jejichž názvy jsou otištěny proloženým tiskem, mohou být nyní uváděny do oběhu podle vyhlášky ministerstva zdravotnictví č. 586 z 28. IX. 1950. Římské číslice za latinským názvem houby značí zařadění do cenové skupiny podle výnosu ministerstva výživy ze 24. VII. 1950.)

Bedla vysoká, *Lepiota procera* (III): 11, 34, 42, 46, 49
Bělolanýž obecný, *Choiromyces meandriformis* (I): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Čirůvka červenožlutá, *Tricholoma rutilans:* 46
Čirůvka dvojbarvá, *Tricholoma personatum* (II)
Čirůvka fialová, *Tricholoma nudum* (II)
Čirůvka havelka, *Tricholoma portentosum* (II): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Čirůvka májová, *Tricholoma Georgii* (I): 09 (jako *T. gambosum),* 11 (jako *Agaricus (Tricholoma) gambosus* a *Ag. (Tr.) graveolens*), jako *Tr. gambosum:* 34, 42, 46, 49
Čirůvka nahloučená, *Tricholoma aggregatum* (III)
Čirůvka oddělená, *Tricholoma senjunctum:* 09, 11, 34, 42, 46, 49
Čirůvka zelánka, *Tricholoma equestre* (II): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Čirůvka zemní, *Tricholoma terreum* (III): 11, 34, 42, 46, 49
Hlíva ústřičná, *Pleurotus ostreatus* (III): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Holubinka namodralá, *Russula cyanoxantha:* 46
Holubinka nazelenalá, *Russula virescens:* 46
Hřib koloděj, *Boletus luridus* (II): 34, 42, 46, 49
Hřib kovář, *Boletus erythropus* (II): 34, 42, 46, 49
Hřib královský, *Boletus regius* (I): 09, 11, 34, 42, 46, 49

Hřib obecný, *Boletus edulis* (I): 09, 11, 34, 42, 46, 49
odrůda borová, *var. pinicola:* (34), 49
odrůda černohlavá, *var. aereus:* 11, (34), 46
odrůda dubová, *var. reticulatus:* (34), 46, 49
odrůda smrková, *var. bulbosus:* 09, 11, 34, 42, 46, 49
Hřib přívěskatý, *Boletus appendiculatus* (I): 49
Hřib (hříbník) kaštanový, *Boletus (Gyroporus) castaneus* (I): 09, 46, 49
Hřib (klouzek) bílý, *Boletus (Ixocomus) placidus* (II)
Hřib (klouzek) kravský, *Boletus (Ixocomus) bovinus:* 11, 34, 42, 46, 49
Hřib (klouzek) pestrý, *Boletus (Ixocomus)* variegatus (II): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Hřib (klouzek) sličný, *Boletus (Ixocomus) elegans* (II): 09 (jako *Boletus flavus*), 11, 34, 42, 46, 49
Hřib (klouzek) zrnitý, *Boletus (Ixocomus) granulatus* (II): 42, 46, 49
Hřib (klouzek) žlutý, *Boletus (Ixocomus) luteus* (II): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Hřib (kozák) březový, *Boletus (Krombholzia) scaber* (II): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Hřib (kozák) dubový, *Boletus (Krombholzia) tesselatus* (II)
Hřib (kozák) habrový, *Boletus (Krombholzia) rugosus* (II)
Hřib (kozák) osikový, *Boletus (Krombholzia) aurantiacus* (II): 09 (jako *Boletus versipellis*), jako *Bol. rufus:* 11, 34, 42, 46, 49
Hřib (kozák) ryšavý, *Boletus (Krombholzia) rufescens* (II): 09 až 49 zahrnut pod hřibem (kozákem) osikovým.
Hřib (kožešník) hnědý, *Boletus (Xerocomus) badius* (I): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Hřib (kožešník) plstnatý, *Boletus (Xerocomus) subtomentosus* (II): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Hřib (kožešník) žlutomasý, *Boletus (Xerocomus) chrysentheron:* 09, 46, 49
Choroš ovčí, *Polyporus (Caloporus) ovinus* (III): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Choroš srostlý, *Polyporus (Caloporus) confluens:* 11, 34, 42, 46, 49
Choroš (trsnatec) listnatý, *Polyporus (Grifola) frondosus* (III): 11, 34, 42, 46
Choroš (trsnatec) větvený, *Polyporus (Grifola) umbellatus* (III): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Chřapáč kadeřavý, *Helvella crispa:* 09 („všechny druhy chřapáčů")
Chřapáč pružný, *Helvella elastica:* 42 (omylem)
Kačenka česká, *Verpa bohemica* (I): 09 (jako *Morchella bohemica*), (34 — uvedena bez čísla), 42, 46, 49
Kotrč větvená, *Sparassis ramosa* (III): 11, 34, 42
odrůda kadeřavá, *var. crispa:* 09, 46, 49
odrůda štěrbáková: *var. laminosa*
Kuřátka jarmuzová, *Ramaria botrytis* (III): 09, 11, 34, 42, 46, 49 (vesměs jako *Clavaria botrytis*)
Kuřátka sličná, *Ramaria formosa* (III): 11, 34, 42, 46, 49 (vesměs jako *Clavaria formosa*)
Kuřátka zlatožlutá *Ramaria aurea* (III)
Kuřátka žlutá, *Ramaria flava* (III): 09, 11, 34, 42, 46, 49 (vesměs jako *Clavaria flava*)
Kyjanka tlučkovitá, *Clavaria pistillaris:* 09, 11, 34, 42
Lanýž černovýtrusý, *Tuber cibarium:* 09, 11 (všude jako *Tuber melanosporum*)
Lanýž letní, *Tuber aestivum* (I): 34, 42, 46, 49
Liška obecná, *Cantharellus cibarius* (II): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Lošák bílý, *Hydnum repandum* (III): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Lošák střechovitý, *Hydnum (Sarcodon) imbricatum* (III): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Mechovka bílá, *Clitopilus prunulus* (II): 11 (jako *Hyporrhodius prunulus*), 34, 42, 46, 49

Muchomůrka císařská, *Amanita caesarea* (I): 11, 34, 42, 46, 49
Muchomůrka načervenalá, *Amanita rubescens:* 42 (omylem)
Pečárka císařská, *Psalliota augusta* (I)
Pečárka lesní, *Psalliota silvatica* (I): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Pečárka luční, *Psalliota pratensis:* 11, 34, 42, 49
Pečárka pařeništní, *Psalliota vaporaria* (I)
Pečárka polní, *Psalliota campestris* (I): 09, 11, 34, 42, 46, 49
odrůda dvojvýtrusná, *var. bispora*
odrůda zahradní, *var. hortensis*
Pečárka rolní, *Psalliota arvensis* (I): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Penízovka sametonohá, *Collybia velutipes* (III)
Plžatka březnová, *Limacium marzuolum* (II)
Pstřeň dubový, *Fistulina hepatica* (III): 11, 34, 42, 46, 49
Ryzec peprný, *Lactarius piperatus:* 11 (jako *Lactaria piperata*), 34, 42, 46, 49
Ryzec pravý, *Lactarius deliciosus* (I): 09, 11 (jako *Lactaria del.*), 34, 42, 46, 49
odrůda krvavomléčná, *var. sanguifluus:* 46, 49
Ryzec syrovinka, *Lactarius volemus* (II): 09, 11 (jako *Lactaria volema*), 34, 42, 46, 49
Sluka svraskalá, *Rozites caperata* (II)
Smrž obecný, *Morchella esculenta* (I): 09 („všechny druhy smrží"), 11, 34, 42, 46, 49
Smrž obojetný, *Morchella hybrida* (I)
Smrž špičatý, *Morchella conica* (I): 09, 34, 42, 46, 49
Smrž tlustonohý, *Morchella crassipes* (I)
Smrž vysoký, *Morchella elata* (I): v textu přílohy k vyhlášce č. 586/1950 je tisková chyba v latinském názvu: místo „*crassipes*" má býti „*elata*"
Stroček kyjovitý, *Craterellus clavatus* (III): 09, 11, 34, 42
Stroček rohový, *Craterellus cornucopioides:* 09, 11, 34, 42
Špička trávní, *Marasmius oreades* (II): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Šupinovka kostrbatá, *Pholiota squarrosa:* 42 (omylem!)
Šupinovka měnlivá, *Pholiota mutabilis* (II): 09, 11, 46, 49
Ucháč jedlý, *Gyromitra esculenta:* 09 („všechny druhy ucháčů", jako *Helvella esculenta*), 11 *(Helv. esc.)*, 34, 42
Ucháč obrovský, *Gyromitra gigas:* 09 *(Helv. gigas)*, 42
Václavka císařská, *Armillaria imperialis* (I): 46, 49
Václavka obecná, *Armillaria mellea* (II): 09, 11, 34, 42, 46, 49
Závojenka štítovitá, *Entoloma clypeatum:* 09, 42, 46, 49

Summary.

The author discusses the development of the sale of fresh mushrooms in the territory of Czechoslovakia, and especially the development of health (food-hygiene) measures in the marketing of fresh edible mushrooms. He adds a list of the species of mushrooms whose marketing was officially permitted in the years 1909—1950. Explanation of the abbreviations of the dates following the Latin name of the mushrooms: 09: Prague Market Regulations for mushrooms of June 23, 1909. — 11: Codex alimentarius austriacus, 1911. — 34: Czechoslovak Food Codex, Part. I. (The chapter on endible mushrooms was published in 1934). — 42: Notice of the Bohemian-Moravian Union of Horticulture and Viticulture, no. 64 of July 7, 1942. — 46: Notice no. 1331 of the Slovak Board of Nutrition and Approvisioning of June 13, 1946. — 49: Notice of the Slovak Board of Nutrition no. 606 of July 7, 1949. Printed in bold letters are the species of mushrooms (only the Czech names) which may be marketed fresh according to the latest decision, notice of the Health Ministry no. 586 of September 28, 1950, on which the author reported in detail in the periodical Česká Mykologie 5:39—44, 1951. The Latin figures following the Latin names indicate the position of the species in one of the three price groups according to the decree of the Food Ministry of Jully 24, 1950.

Dr Albert Pilát:

Hřib zlatoporý - Boletus auriporus Peck.

(Bol. auriporus Peck in Bohemia.)

(S barevnou tabulí 3.)

Popis tohoto krásného a vzácného hřibu přinesl R. VESELÝ v našem časopisu (roč. 4:9—11, 1950) pod jménem hřibu krvavého — *Boletus sanguineus* FR. ex WITH.

Toto jméno jest však nejisté, neboť nevztahuje se v literatuře jednoznačně na naši houbu, která jest popletena s *Boletus versicolor* ROSTK. Proto po vzoru Kallenbachově používám raději mladšího jména Peckova, který tento druh dobře popsal ze severní Ameriky pod jménem *Boletus auriporus* PECK.

FRIES neznal hřib zlatoporý z autopsie. Roste-li tato houba vůbec ve Švédsku, je tam nanejvýš vzácná (podle údajů v literatuře nalezl ji Romell u Drottningholm nedaleko Stockholmu — nevím však, zda skutečně houba byla bezpečně určena). Friesův popis *Boletus sanguineus* opírá se o tabuli Sowerbyho č. 225 *(Boletus communis),* kterou jsem viděl, a jak správně píše KALLENBACH, neznázorňuje tento obraz naši houbu, nýbrž jasně *Boletus versicolor* ROSTK., což je druh s červeným kloboukem z velmi blízkého příbuzenstva *Boletus chrysenteron (*— vlastně je červená odrůda jmenovaného druhu).

Boletus sanguineus ve smyslu některých francouzských autorů je ovšem s naší houbou identický. QUÉLET ovšem nebyl si zcela jist, že tato houba je s Friesovým *Boletus sanguineus* bezpečně totožná a proto popsal ji jako varietu *gentilis* QUÉL. od *Boletus sanguineus.* Rickenův *Boletus sanguineus,* který převzal ve smyslu francouzských autorů, je s naší houbou totožný.

GILBERT se domnívá, že s naší houbou je totožný starý druh Secretanův *Boletus cramesinus* SECR. 1883 a toto jméno má prý proto prioritu. Ovšem Secretanův popis a jeho odkazy na starší obrazy pro tento názor nesvědčí, ba naopak jasně svědčí o tom, že SECRETAN pod tímto jménem popsal *Boletus versicolor* ROSTK.

Nejblíže mladší druh, který přichází v úvahu, je tedy Peckův *Boletus auriporus.* GILBERT sice vyslovuje pochybnosti o identitě naší houby se severoamerickou, ale KALLENBACH studoval v herbáři berlínském exsikáty tohoto severoamerického druhu a shledal je totožnými. Také americký znatel hřibů prof. SNELL soudí, že obě houby jsou totožné. Rovněž krásné vyobrazení v Burt: Icones Farlowianae t. 77 souhlasí s evropskou houbou dobře, až na to, že namalované americké exempláře mají tmavěji červeně zbarvený třeň, než u evropských normálně bývá.

Patří tedy k naší houbě následující synonyma:

Boletus sanguineus var. *gentilis* QUÉL. 1883.
Ixocomus sanguineus var. *gentilis* QUÉL. 1888.
Xerocomus cramesinus GILBERT 1931, nikoliv SECRETAN 1883.
Boletus flaviporus EARLE 1904.
Boletus mitis HERPEL 1909, nikoliv KROMBHOLZ.
Boletus Rigeliae VELENOVSKÝ 1922.
Boletus elasticus SMOTLACHA 1930.

Hřib zlatoporý — Bol. auriporus Peck.
V dubině na Karlštejně 1. X. 1950 sbíral Zd. Pouzar. Foto A. Pilát.

Nejlepší vyobrazení naší houby nalezneme v dílech:

BURT: Icones Farlowianae, t. 77, 1929. — KONRAD a MAUBLANC, Icones Selectae Fungorum t. 413, pod jménem *Boletus sanguineus* var. *gentilis* QUÉL. — KALLENBACH: Die Röhrlinge, v Die Pilze Mitteleuropas, I, t. 36.

Jak se zdá, je hřib zlatoporý rozšířen v celém mírném pásu severní polokoule, všude je však velmi vzácný, a čím dále na sever řidší. Byl zjištěn také v severní Africe. V Evropě byl sbírán v Ně-

mecku (Kallenbach udává 13 lokalit), dále v Dánsku, Francii, Holandsku, Rakousku a Švýcarsku. Ze Švédska je zaznamenán jen údaj Romellův, o němž jsem se již zmínil. V Československu je rovněž vzácný. V Čechách byl sbírán hlavně v teplých listnatých lesích na vápencovém podkladu mezi Prahou a Berounem, hlavně v lesích kol Roblína a Karlštejna, kde byl pozorován několikrát. Vně této oblasti byl nalezen pí. M. Charvátovou 6. VIII. 1944 u Jíloviště a J. Videkou 18. VIII. 1946 u Kamenného Přívozu nedaleko Jílového. Sem tam objevuje se také v listnatých lesích v Polabí. Krásné plodnice každoročně donáší od Semic u Přerova nad Labem p. Ing. Lukavec. R. Veselý jej nalezl v jižních Čechách na hrázi rybníka „Velký Tisý" u Lomnice nad Lužnicí a R. Beneš na Nymbursku u Jizbice, 1936.

Kromě toho byla donesena vícekrát do schůzí Čsl. mykologického klubu, lokality však nebyly bohužel zaznamenány. Je to význačný obyvatel listnatých lesů v teplejších polohách, a to jak na půdách vápenatých, tak i nevápenatých. V Čechách je však mnohem hojnější na podkladech vápenatých než jinde.

Jak jsem se již v předchozích řádcích zmínil, byla tato houba v literatuře dříve zaměňována s trochu podobným *Boletus versicolor* ROSTK., který má rovněž červeně zbarvený klobouk, jenž však je vždy suchý, neslizký, jakoby semišový, póry nemá nikdy tak intensivně žlutě zbarvené a dužnina jeho a rourky zbarvují se pomačkáním trochu do zelenomodra, podobně jako u babky, které je nanejvýš příbuzný, neboť je to odrůda tohoto druhu s červeným kloboukem.

Boletus auriporus PECK — h ř i b z l a t o p o r ý, snadno rozeznáme podle klobouku, který za vlhka je vždy slizký (někdy bývá slizký i třeň), podle pružnější dužniny a pružnějších rourek, které jsou nápadně chromově žlutě zbarvené a pomačkáním nemodrají. Barva rourek je tak nápadně živě žlutá, že houba je na první pohled nápadná. Hřib zlatoporý je druh poměrně malý.

K l o b o u k má obyčejně jen 2—4 cm v průměru, řidčeji větší, až 7 cm. Je polokulovitý, pak trochu poduškovitý, na povrchu růžový do šeda, masově růžový, či hnědočervený, jednou živěji zbarvený, jindy více vybledlý, pokrytý více méně slupitelnou pokožkou, která za vlhka je z ř e t e l n ě s l i z k á, za sucha lesklá.

R o u r k y jsou gumovitě pružné, zlatožluté, jen ve stáří trochu s odstínem olivově žlutohnědavým, až 8 mm dlouhé, s póry stejně zbarvenými, dosti drobnými, později trochu většími.

T ř e ň 30—80 × 6—20 mm, nahoře žlutý, skoro jako rourky zbarvený, dolů s nádechem hnědým či červeným nebo hnědočervenym, jednou bledší, jindy živější, poměrně štíhlý a tenký, dole neztluštělý, spíše vřetenitě přišpičatělý, někdy trochu slizký a od sbíhajících rourek často podélně brázditý.

D u ž n i n a bělavá, pod pokožkou v klobouku a při povrchu třeně s nádechem červenavým, nad rourkami žlutá, nápadně pružné kon-

sistence, vonící příjemně nakysle, na vzduchu se nezbarvujíc ani modře, ani zeleně.

Výtrusy válcovitě elipsoidní, trochu vřetenité, na dolejšku se šikmým apikulem, hnědožlutě olivové s tukovými kapkami, o velikosti 11—17(20) × 5—7(8) μ. Výtrusný prach olivový.

Je to jedlá houba, avšak bez jakékoliv praktické ceny, neboť je drobná a velice vzácná. Exempláře objevují se obyčejně ojediněle či po málo jedincích pohromadě, a to od července do října, na půdách vápenatých, řídčeji nevápenatých.

Summa.

Boletus auriporus Peck in Bohemia iam pluriorius observatus est. Praecipue in silvis frondosis solo calcareo (devon) inter urbem Pragam et Beroun (Roblín, Karlštejn etc.) crescit et etiam in silvis frondosis ad rivum Albim huc illuc occurit (Semice prope Přerov n./L. etc.). Poro in Bohemia centrali in silvis solo haud calcareo lectus est: Jíloviště (6. VIII. 1944 M. Charvátová leg.). Kamenný Přívoz prope Jíloviště (18. VIII. 1946 J. Videka leg.) et in Bohemia meridionali ad ripam piscidae „Velký Tisý" prope Lomnice nad Lužnicí eum R. Veselý observavit.

Organisujeme zájemce o pěstování jedlých hub.

Pěstování jedlých hub — žampionů — trpí u nás mnoha nedostatky, jež brání jeho rozvoji. Jeden z nich je neorganisovanost pěstitelů, kteří pracují individuálně, bez styků s ostatními pracovníky v tomto oboru, takže není možna výměna získaných zkušeností a jejich využití v širším měřítku. Je tudíž každý pěstitel odkázán jen sám na sebe a musí při své práci ochutnat všech trpkostí začátečníka-laika. Je zřejmé, že tímto stavem trpí naše žampionářství i jako celek. K tomu přistupuje ještě nemožnost přímého styku praktických pěstitelů s pracovníky mykologických laboratoří, kteří svými pokusy a studiem světové literatury by v lecčems mohli pěstitelům pomoci. Se stanoviska mykologických výzkumníků nedostatek styku s provozem omezuje objem jejich působnosti a zamezuje k nim přístup nových námětů.

Abychom zjednali nápravu, založili jsme při Čs. mykologickém klubu sekci pro pěstování jedlých hub, která se bude starat

1. o zprostředkování spolupráce mezi jednotlivými pěstiteli;
2. o navázání styků praktických pěstitelů s výzkumníky.

Očekáváme, že tímto způsobem pomůžeme v práci začátečníkům, podpoříme v činnosti lidové výzkumníky a zapojíme do prakse pracovníky z laboratoří. Vytvořená sekce stojí před závažnými úkoly: nalézt a zavádět nové způsoby pěstování jedlých hub, hledat pro pěstování nový vhodný materiál, organisovat boj proti škůdcům a vychovávat nové kádry pěstitelů výzkumníků, kteří by zajistili další vývoj tohoto oboru u nás. K tomuto účelu sekce zřídí poradnu pro

začátečníky, zorganisuje občasné schůzky pěstitelů a výzkumníků, bude udržovat stálý písemný styk s jednotlivými pěstírnami a postará se o uveřejňování nových poznatků, týkajících se pěstování.

Tyto úkoly může sekce zdolat jen spoluprací všech pěstitelů a zájemců, které vyzýváme, aby se přihlásili za členy sekce. Přihlášku adresujte na: Dra. Miloslava Staňka, Praha-Dejvice, Na cvičišti 2. Ústav pro produkci rostlinnou.

J. Řezník:

Několik poznámek k pěstování žampionů u nás.

I když pěstování žampionů v malém jest u nás dosti rozšířeno, přes to průmyslová produkce dosud mnoho nepokročila. Mnoho problémů nutno ještě rozřešiti, aby velkopěstění žampionů mohlo se

Celkový pohled na Řezníkovu pokusnou žampionárnu ve Veltrusech.
Foto Ing. Ot. Langkramer.

u nás úspěšně rozvinouti. Nebude proto snad na škodu věci, když nastíním v krátkosti stanovisko praktického pěstitele k tomuto hospodářskému problému.

S pěstováním žampionů seznámil jsem se podrobně ve Francii. Po svém návratu do vlasti v roce 1945 počal jsem pěstovati žampiony v Čechách. Hned od počátku bylo nutno překlenouti mnoho překážek. Nebyla příznivá půda u nás k tomuto podnikání, neboť mnoho

nedůvěry zaselo v naší veřejnosti několik pěstíren, které svoji činnost neslavně skončily dříve, než jsem začínal já. Pochyby a nezájem byly, a jsou dosud, velikou brzdou pokroku v tomto oboru. Mnohé příčiny nadhodil také ve svém článku Dr M. Staněk v minulém čísle České mykologie.

Skleník na kombinované pěstování žampionů a zeleniny. Do vyplozených žampionových záhonů nasází se zelenina, aniž by bylo nutno jimi hýbati. Ukázka z Řezníkovy pokusné žampionárny ve Veltrusech.

V roce 1949 přednášel jsem o pěstování žampionů v „Houbařském kolektivu" v Praze XII. Moje slova byla popudem několika učitelům a dětem, aby si založili cvičnou žampionárnu ve školním sklepě. Protože dobré příklady táhnou, vzbudila tato činnost i zájem jiných škol, což jest chvalitebné. Propagace je jistě dobrá věc, ale sama o sobě nestačí. Úspěšná propagace musí míti pevnou hospodářskou půdu pod nohama, jinak je to propagace nezodpovědná a výsledek nemůže býti positivní a vždycky věci spíše uškodí než prospěje.

Pěstování žampionů v drobném může provádět každý bez obav. Několik metrů záhonů nemůže nikoho hospodářsky zničit, zvláště když veškeré práce si dělá sám. Jinak je tomu však při pěstování ve velkém. Žampionové kultury jsou nákladné a riskantní a proto nelze přehlížeti některé hospodářské skutečnosti. Z těchto bych chtěl zdůrazniti hlavně tři:

Především to, že zájem naší konsumentské veřejnosti o pěstované žampiony není dosud veliký, rozhodně ne takový, jako na př. ve Francii nebo v Anglii. Hlavní příčinou toho je, že houbařství je

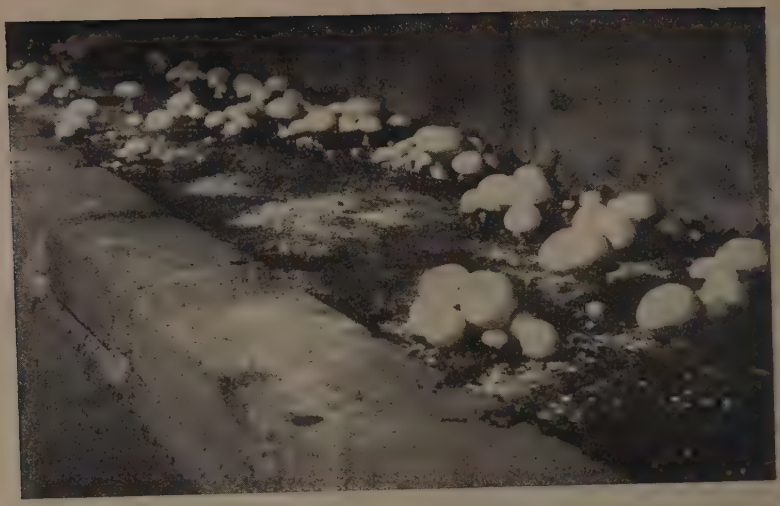

Část žampionového záhonu ve skleníku v plné plodnosti. Řezníkova pokusná žampionárna ve Veltrusech.

Kombinované pěstování žampionů a rychlení zeleniny. Z pokusné žampionárny J. Řezníka ve Veltrusech, 22. III. 1951. Když žampionový záhon přinesl hlavní žeň, byl osázen salátem. Mezi salátem, který bujně roste, vyrůstají ještě roztroušeně žampiony — Agaricus hortensis Cooke. — Foto A. Pilát.

českým národním sportem. Většina našich lidí vášnivě brouzdá se v létě a na podzim v lesích a sbírá houby. Výsledky houbařské vášně pojídá ve stavu čerstvém nebo konservuje je na zimu. Jinak je tomu na př. v Anglii, kde zájem o lesní houby je minimální a také je tam menší příležitost ke sběru, než u nás. Proto také pěstované žampiony jsou tam prodejnější.

Druhou brzdou vývoje je cena. 90.— Kčs za kg je pro většinu našich konsumentů mnoho, i když žampionů používá se jen jako pří-

Mladé saláty byly vysázeny v první polovině března na skoro vyplozeném žampionovém záhonu ve skleníku. Mezi rychle rostoucím salátem narůstají jednotlivě nebo ve skupinách plodnice žampionů (Agaricus hortensis Cooke). Z pokusné žampionárny J. Řezníka ve Veltrusech, 22. III. 1951. Foto A. Pilát.

sady při úpravě pokrmů, tedy v malém množství. Pěstitelská cena, která je mnohem nižší než prodejní, sotva však sama může krýt poměrně vysokou režii žampionových kultur, jsou-li provozovány samostatně. Pro tyto vysoké náklady sotva se může u nás uplatnit žampionářství jinak, než jako vedlejší kultura v zelinářství. Proto také racionální pěstování žampionů opustilo již v cizině sklepy a jiné podzemní prostory a spojilo se s produkcí zemědělskou. Temné sklepy byly nahrazeny skleníky. Vyplozené záhony žampionové ve sklenících výtečně se osvědčují při rychlení zeleniny.

Třetím vážným problémem je vhodná mrva, vhodný substrát pro pěstování žampionů. Koňská mrva je u nás stále vzácnější a dražší.

Rychle postupující industrialisace zemědělství tuto otázku stále zhoršuje, neboť traktory hnůj nedávají. Musíme proto koňskou mrvu nahradit jiným substrátem. Stalo se tak již v cizině, přesné recepty jsou však, bohužel, výrobním tajemstvím pěstitelů, kteří je bedlivě střeží. Musíme proto sami hledat náhradu pro naše poměry nejvhodnější, a také ji hledáme. Pokusy, které provádí výzkumný ústav ministerstva výživy ukazují, že nejsme daleko od cíle a že skutečně vhodnou náhradu za drahou koňskou mrvu nalezneme. Ve spolupráci s Mikrobiologickým ústavem Vysoké školy zemědělského a lesního inženýrství v Praze provedl jsem některé pokusy a další připravuji ve své pokusné žampionárně ve Veltrusech. Výsledky budou brzo zveřejněny, aby byly ku prospěchu všech československých pěstitelů. Nemá smyslu opatřovat pro pěstování žampionů drahý koňský hnůj a z daleka jej dovážet. Nutno zpracovat levné odpadky z blízkosti pěstírny, aby ani doprava nezatěžovala rozpočet, který i tak je dosti vysoký, neboť skoro všecky práce s pěstováním žampionů spojené nutno provádět ručně a manuální práce je vždycky drahá.

Velikým přínosem pro naše žampionářství jsou jistě sterilní zárodky, které ve výtečné kvalitě produkuje národní podnik „Svit" v Gottwaldově. Je to značný pokrok proti dobám minulým.

Závěrem chtěl bych zdůraznit, že není na místě dělat ze žampionářství vysokou vědu. Naopak však nesmí se zapomínat na to, že každé úspěšné podnikání předpokládá zdravý a reálný podklad. Proto nutno zakládat žampionárny s tužkou v ruce — enthusiasmus není sice na škodu, sám o sobě však nestačí. Zdravé základy československého žampionářství nutno bedlivě střežit, neboť každý zaviněný nezdar znamená nejen velikou škodu hospodářskou, ale také, a to zdůrazňuji, velikou škodu morální, která zabrzdí další vývoj. Nepochybuji, že všichni zkušení pěstitelé a odborníci, kteří sledují se zájmem vývoj tohoto oboru, jsou stejného názoru.

Pevná a zdravá základna československému žampionářství bude dána teprve tehdy, až u nás převezmou iniciativu Čs. státní statky a JZD, která pro zdárný vývoj tohoto oboru mají nejlepší podmínky a možnosti.

Dr A. Pilát:

Pěstování žampionů v SSSR.

Žampionářství v Sovětském svazu v poslední době velice pokročilo a kultury stále se rozšiřují plošně i zeměpisně. Sovětská vláda usiluje záměrně o to, aby se pěstování žampionů rozšířilo hlavně v předměstích větších průmyslových středisek a též i v oblastech závodů konservárenských, a hlavně snaží se posunouti pěstování i daleko na sever, kde o čerstvou zeleninu je nouze. Pro kultury se hledá výživnější prostředí a budují se konstrukčně dokonalejší skleníky.

Žampionářství v SSSR není však ničím novým, — má svoji dlouhou tradici. M. A. Panov ve své knížce „Žampiony" (Selchozhiz 1950) pojednává také o dějinách tohoto zemědělského odvětví v SSSR. Zvláště však E. A. Gračev shrnul historii vývoje kultur žampionových v Rusku ve „Věstníku sadovnictví, ovocnářství a zahradnictví".

Již v roce 1820 zahradník Osinin v Petrohradě pěstoval žampiony. Kultury se zvolna, ale jistě, šířily, takže v roce 1861 bylo v Petrohradě již 10 žampionových skleníků a kolem roku 1900 jich bylo napočítáno 100.

V této době si osvojili znalost kultur i zahradníci moskevští. V r. 1900 bylo napočteno v Moskvě okolo jednoho sta žampionových skleníků, a kolem roku 1913 vzrostl jejich počet již na 300. Průměrný výnos na 1 m² záhonu dosahoval 4—5 kg.

Kolem roku 1913 rozšířilo se žampionářství ve větším měřítku i do Kijeva, Oděssy, Rigy, Rostova na Donu, Nižního Novgorodu a jiných větších měst. V této době také poprvé byly v Rusku v Rostově Jaroslavském konservovány žampiony v Karkunovově konservárně.

Za vlády Sovětského svazu šířilo se pěstování žampionů velmi úspěšně dále a rychle.

Do Velké vlastenecké války v Moskvě, Leningradě a Kijevě bylo napočteno kolem 500 dvojitých žampionových skleníků moskevského typu s užitkovou plochou do 100.000 m². Celková produkce žampionová obnášela na 500 t.

Střediskem studia a propagace pěstování žampionů je dnes sovchoz „Marfino", kde také byly poprvé v SSSR pěstovány sterilní zárodky z výtrusů a bylo započato také se selekcí žampionů.

Ing. Aleš Lukavec:

Poznámky k rozlišování hřibu satana (Boletus Satanas Lenz) a hřibu nachového (Boletus purpureus Fr.).

V polabských lesích kol Semic u Lysé nad Labem a v přilehlém Kersku nacházím každoročně poměrně značné množství hřibů, které jsou jinde vzácné. Jsou to zejména *Boletus Satanas* Lenz, *B. purpureus* Fr., *B. amarus* Pers. s. Sing., *B. Fechtneri* Vel., *B. appendiculatus* Schaeff., *B. rimosus* Vent., *B. impolitus* Fr., *B. auriporus* Peck, *B. versicolor* Rostk., *B. castaneus* Bull. a *Gyrodon lividum* (Bull. ex Fr.) Opat.

Během let získal jsem mnoho zkušeností s růstem těchto hřibů, protože na svých nalezištích bývám denně, nejméně pětkrát v týdnu, a zájem můj soustřeďuje se hlavně na rod *Boletus*.

To mi umožňuje, abych sdělil své zkušenosti s rozlišováním hřibu satana *(B. Satanas)* a hřibu nachového *(B. purpureus)*. Upouštím

od celkových popisů, které jsou dostatečně známy z literatury, a uvádím jen hlavní rozdíly mezi oběma druhy:

1. Barva pokožky klobouku: u *B. Satanas* je bílá až světle šedá, výjimečně se skvrnami nebo nádechem citronově žlutým. Naproti tomu nebývají za sucha nikdy ani stopy po růžové nebo červené barvě, za velkého vlhka nebo v dešti po otlačení u okraje klobouku slabé cihlově červené nádechy. U *B. purpureus* je pokožka klobouku šedá, kalnější než u *B. Satanas,* obvykle s nádechem malinové červeni. Na poškozených místech (od plžů nebo zvěře ohryzaných) vždy prosvitá nachová nebo karmínová barva. U starších, rozvinutých exemplářů je nachová nebo karmínová barva jasně patrná, často je celá pokožka vybarvena smutnou malinovou červení. Za vlhka mají starší exempláře pokožku klobouku purpurovou buď jednolitě, nebo častěji přecházejí světle nachová místa neznatelně v temně purpurová. Za vlhka je také celá pokožka náchylná po doteku (ohmatání) nabírati víc a více purpurové až karmínové barvy.

Mé pozorování je v naprostém rozporu s t. zv. solární theorií Dr Fr. Smotlachy. *B. purpureus* volí na mých nalezištích stín, nejraději dvojí stín. Nejkrásnější exempláře a nejčastější výskyt je na severním okraji lesa, pod svahem, ve stínu dubů a v nízkém keříčkatém habroví. A přece je zde velmi často purpurově vybarven, jak Dr Smotlacha předpokládá naopak pro exempláře z plného slunce. Podle svých zkušeností jsem přesvědčen, že pro červené vybarvení *B. purpureus* mnohem více přispívá vlhkost, ba přímo déšť na vyrostlé exempláře, než slunce, a dále i složení půdy (viz níže).

Seškrábneme-li velmi lehce (nehtem nebo nožem) pokožku klobouku, objeví se nám u *B. purpureus* malá vrstvička karmínu, u *B. Satanas* jen olivové nebo olivově hnědé zbarvení.

2. Tvar třeně: u *B. Satanas* je třeň mohutný, vždy (nebo téměř vždy) dole nápadně soudečkovitě rozšířený, směrem ke klobouku válcovitě zúžený. Tento znak je nejnápadnější u satanů středního stáří s kloboukem již otevřeným, ale ne dosud úplně rozvinutým. *B. purpureus* má třeň také mohutný, ale soudečkovitý vždy jen u mladých, nerozvinutých exemplářů; později je vždy mohutně válcovitý, bez rozšíření na basi.

3. Dužnina: u *B. Satanas* je bledší než u *B. purpureus.* Mladé exempláře *B. Satanas* však nemají dužninu mandlově bílou, jak literatura často uvádí, nýbrž světle žlutou, modrající někdy slabě, jindy silněji, což závisí na vlhkosti. U *B. purpureus* je dužnina žlutší, obvykle jasně chromově žlutá, jen u starších, plně zralých nebo přezrálých hub, kdy se stává vatovitou, je její barva bledší, mandlově nebo špinavě bílá. Dužnina *B. purpureus* zpravidla modrá rychle a silně; u exemplářů, nalezených na vápencové půdě, modrá silněji než u kusů, které vyrostly na půdě písčité (na př. u Kerska). Rozlišení obou hřibů podle barvy dužniny, obvykle uváděné jako zá-

kladní, je vysoce relativní, a neselže jen při srovnávání exemplářů přibližně stejně vyvinutých a současně (t. j. za stejných atmosférických podmínek) nalezených.

Pokud se týče chemických reakcí, zkoušel je přede mnou p. Ivan Charvát. Reakce na kyselinu solnou odpovídaly pozorování Batailleovu: dužnina *B. Satanas* se barvila světle žlutě (jaune clair) a dužnina *B. purpureus* chamois hnědě (chamois brun).

4. Pach: čerstvé exemplář *B. Satanas* voní velmi silně houbově, kořenně, asi jako pestřec. Tento znak nikdy neselhává. Starší nebo zavadající kusy páchnou nepříjemně (jako pot na nohou). Účinek pachu je tak silný, že plodnice satanu jsou, zvláště před deštěm, obletovány muškami podobně, jako hadovka smrdutá *(Phallus impudicus)*. Naproti tomu *B. purpureus* voní jen hřibovitě, slaběji nebo nanejvýš stejně jako *Boletus erythropus*. Rozdíl ve vůních je rozlišením bezpečným, které houbařovi s vycvičeným čichem nikdy neselže.

5. Doba výskytu: *B. satanas* roste každoročně jen v jedné nebo ve dvou růstových vlnách, a to na začátku hlavního fruktifikačního období hub (konec srpna — začátek září), anebo též na konci prvého fruktifikačního období, jde-li o případ dvou růstových vln. Tak v r. 1949 vyrazil 10. září a skončil v několika dnech. V roce 1950 rostl v době od 21. do 30. června a od 12. do 30. září. *B. purpureus* roste po celou sezonu v přestávkách, vždy po deštích, když se oteplilo. Roste tedy stejně, jako dubová odrůda hřibu obecného *(Boletus edulis ssp. reticulatus)*. V r. 1949 jsem jej sbíral 2., 14. a 18. VI., od 9. do 29. VII. denně a rovněž téměř denně bez přestávky od 6. VIII. do 30. IX.

6. Způsob růstu: *B. Satanas* vyráží často (za příznivých podmínek vždy!) hromadně a tvoří často v trsech srostlice. Tak v r. 1945 jsem našel srostlici 22 satanů! *B. purpureus* také často vyráží hromadně, ale srůstů netvoří (jen zcela výjimečně jsem nalezl srostlici 2 kusů). Oba druhy jsou vytrvalé a na jejich nalezištích je nacházím od r. 1943.

7. Naleziště: *B. Satanas* roste na vápenité nebo jílovité půdě na teplých místech. Tak v lese „Semická Hůrka" na jihovýchodním okraji, u opuštěného jílovníku, pod duby, habry a často pod hlohovým keřem. V lese „Psárce" u slunné, jílovité cesty pod duby v keřích habru a hlohu. *B. purpureus* roste jednak též na těžkých půdách jílovitých, raději ale ve stínu, často ve dvojím stínu. Na těchto půdách bývá tmavší, purpurovější a třeně jsou již od mládí tmavě purpurové. Kromě toho však roste i v otevřených dubinách na půdě částečně písčité. Zde bývá světlejší, třeně v mládí jsou žlutooranžové, později nabírají sice více červené, ale nejsou nikdy tak tmavě purpurově zbarveny jako na těžkých půdách. *B. purpureus* z těchto nalezišť někdy i za vlhka vůbec nemodrá a dužnina teprve po delší době se jen mírně zakalí.

Albert Pilát: České druhy žampionů (Agaricus).

Ačkoliv žampiony, čili pečárky, jsou převážně veliké, masité a dobré až výtečné jedlé houby a jsou tedy po stránce hospodářské snad nejdůležitějším rodem hub vůbec, přes to ku podivu jsou po stránce systematické velmi nedokonale známé. Je to tím podivnější, neboť některé druhy již dlouho pěstují se uměle a ani o těch dosud se nevědělo, ke kterým druhům vlastně náležejí a jak se do kultury dostaly. V Čechách roste divoce značný počet druhů, který jest mnohem větší, než dosud bylo známo a v literatuře zaznamenáno. Mnohé druhy rozeznávají se nesnadno, neboť jsou navzájem blízce příbuzné a znaky, jimiž se rozlišují, jsou často jen nenápadné.

Proto musíme vřele uvítati novou, obsáhlou a bohatě ilustrovanou knihu, věnovanou českým žampionům, kterou popsal známý náš mykolog Dr Albert Pilát z Národního musea v Praze, a jež vyšla ve Sborníku Národního musea jako svazek VII B č. 1. 1951. Kniha tato jest velkým krokem kupředu, jak ve výzkumu českých druhů, tak i ve světovém měřítku, neboť vedle druhů rostoucích v Čechách, všímá si i ostatních evropských a severoamerických druhů a vzájemným srovnáváním dochází autor často k velmi zajímavým výsledkům, které náš dosavadní názor na četné druhy od základu mění.

Na 140 stranách textu popsáno jest podrobně 28 druhů, které autor v Čechách zjistil. Všechny druhy jsou vyobrazeny a to jednak na 74 obrazech v textu, jednak na 17 celostránkových tabulích, z nichž 3 jsou barevné, podle originálních akvarelů mistra Otto Ušáka, známého našeho malíře hub a rostlin. Na těchto barevných tabulích znázorněny jsou tři nové druhy, které autor nově popisuje, a sice *Agaricus Caroli* PILÁT, *Agaricus Annae* PILÁT a *Agaricus chionodermus* PILÁT. Vedle těchto popsány jsou ještě další dva nové druhy a sice *Agaricus Deylii* PILÁT a *Ag. osecanus* PILÁT, které jsou vyobrazeny na několika fotografických snímcích.

Kriticky jsou zhodnoceny všechny druhy, které byly dosud z Čech zaznamenány v literatuře. Týká se to hlavně druhů, které popsal prof. J. Velenovský ve svých mykologických publikacích.

Na začátku knihy jest otištěn dichotomický klíč na určení všech evropských druhů, o nichž autor předpokládá, že skutečně existují. Zahrnuty jsou četné druhy cizí, a to proto, aby následovníkům ve výzkumu československých žampionů byla usnadněna práce, neboť nutno předpokládati, že v Čechách bude nalezena ještě celá řada druhů, které dosud u nás byly přehlíženy.

Jak málo jsou dosud naše žampiony známé, svědčí následující odstavec, který cituji z knihy Pilátovy: „Málo známé jsou dokonce i druhy, které se pěstují uměle. Pěstované druhy bývají v literatuře většinou označovány jako *Agaricus campester,* respektive kulturní rasy, které pěstováním vznikly z tohoto druhu. To však není pravda. *Agaricus campester,* pokud se mi dostal materiál do rukou, se nepěstuje a myslím, že by se pěstoval špatně, protože to není houba

vysloveně koprofilní, jako dva bisporické druhy, které se hlavně pěstují: *Agaricus hortensis* COOKE a *Agaricus bisporus* LANGE. Tyto dva žampiony nejsou žádné odrůdy, nýbrž dobré druhy, které nevznikly kulturou, nýbrž rostou divoce a z přírody byly do kultury převzaty. Že plodnice jejich vypěstované ve tmě, za jiných okolností tepelných a vlhkostních, vypadají trochu jinak, je pochopitelné.

Publikace obsahuje klíč na určení evropských druhů žampionů, který jest psán česky a pak poznámky k jednotlivým druhům, jejich popisy atd., které jsou psány anglicky. Tato vzorná práce o českých žampionech byla vypracována v rámci výzkumného problému ministerstva výživy č. 19.06.47. Je solidním podkladem pro další výzkum systematický i experimentální, neboť je v ní sneseno vše, co jest o českých žampionech dosud známo a novými objevy tyto vědomosti jsou značně rozhojněny a staré údaje kriticky zhodnoceny.

Autor stále a bedlivě srovnává naše druhy a údaje o našich druzích s dosud známými odjinud z Evropy a ze Severní Ameriky, neboť měl v rukou takřka kompletní světovou literaturu, pojednávající o žampionech a také dokladový materiál, nashromážděný v herbáři Národního musea v Praze ze všech koutů světa. Kniha bude mít velký význam pro pěstitelskou praxi, neboť podává kritický přehled toho, co příroda „má na skladě", takže bude možno konat pokusy i s pěstováním jiných druhů a za jiných podmínek, než se dnes děje.

Seznam literatury skýtá přehled o všech pracích věnovaných žampionům a na konci knihy připojený index druhů a synonym umožňuje orientaci v tomto tak obtížném rodu hub bedlovitých.

Každý, kdo se zajímá o české žampiony, nemůže se bez této knihy obejít. Vyšla nákladem Národního musea v Praze a jest k dostání v „Matici české", Praha II, Národní museum, Václavské nám.

Doporučuji všem našim čtenářům, aby si ji pro svoje knihovny zakoupili. Vyšla v nákladu velmi omezeném, takže bude brzo rozebrána. Musí si ji proto každý zájemce objednati neprodleně.

Ivan Charvát

MUDr. Jos. Herink:

Zemřel Václav Vacek.

Řady českých mykologů nečekaně a předčasně opustil jeden z nejnadšenějších mykologických pracovníků, Václav Vacek.

Nám všem, kteří jsme jej tak dobře znali jako mykologa, sdělil jen málo ze svého soukromého života.*) Narodil se v Žarošicích u Kyjova na střední Moravě, 5. února 1895. Ve svém rodišti prožil

*) Za sdělení životopisných dat děkuji p. RNC Vladimíru Vackovi, synovci V. Vacka, dále pí. A. Doubové, I. Charvátovi a Dr M. Svrčkovi. Čerpal jsem též z článku Ing. St. Havleny „Pražské houbařské vycházky s Čs. mykologickou společností" (Časopis čs. houbařů, 17:51—4, 1936—37).

celé dětství a po vychození měšťanské školy v Podivíně vstoupil na přání svého otce do technických škol (ačkoliv sám by se byl chtěl věnovat studiu malířství). Absolvoval odbornou školu strojnickou v Přerově, potom vyšší elektrotechnickou školu v Praze (1915). Válečné události zanesly jej na čas na ruskou frontu. Po návratu ze světové války působil jako technický úředník, od r. 1922 až do své

Václav Vacek * 5. II. 1895 — † 23. I. 1951.

smrti u Českomoravské-Kolben-Daněk. 23. ledna 1951 podlehl druhému náporu zákeřné choroby, kterou se mu šťastně podařilo přestáti v letech 1943—44. Byl pohřben v rodných Žarošicích 31. ledna 1951, též za účasti Čs. mykologického klubu, který byl zastoupen členy odbočky Brno, pp. A. Procházkou a RNC J. Špačkem.

Václav Vacek kráčel životem se vzácnou vyrovnaností, dík svým skvělým osobním vlastnostem. Byl skromný ve svém způsobu života i vystupování (účastníkům houbařských vycházek je znám na př. jeho přísný abstinentismus), vždy přímý a čestný. Měl jemný smysl umělecký, který se projevoval zřejmým nadáním malířským a láskou k hudbě (byl dlouholetým činným členem „Pražského Hlaholu"). Všechny tyto krásné vlastnosti se sdružily v charakter, který z V. Vacka učinil vzorného pracovníka, spolupracovníka a přítele.

Takovým, jakým byl V. Vacek ve svém soukromém životě, projevoval se i v pěstování mykologie. K mykologické vědě jej přivedl a navždy připoutal jeho dávný zájem o přírodu. Své dětství prožil

v krásné přírodě moravské, na jižních svazích Ždánského lesa, a již tehdy se zajímal o přírodu a její výtvory: měl sbírky brouků a motýlů, také herbář. K zájmu o přírodu brzy přistupovalo nadání kreslířské a malířské.

O mykologii se počal V. Vacek zajímati v r. 1921 a zaměřoval se na ni víc a více. 1. VI. 1928 vstoupil do Čs. mykologické společnosti (ČMS), v níž postupně se stával jedním z předních členů. Pracoval velmi obětavě, získával mykologii další přátele, členy ČMS a odběratele spolkového časopisu. Od r. 1932 účastní se vycházek ČMS již jako spoluvedoucí (s Ing. V. Sakem a Ing. St. Havlenou) a měl hlavní podíl na tom, že pravidelné vycházky v r. 1933 počaly již v časném jaře a od r. 1933 se konaly po celý rok. Od července 1933 vedl V. Vacek soustavné záznamy o přesně zjištěných druzích, které byly na vycházkách nalezeny. Když v r. 1938 se Ing. V. Sak pro nemoc vzdal hlavního vedení vycházek a jeho místo zaujal Ing. St. Havlena, stal se V. Vacek druhým vedoucím vycházek. Oba přátelé spolupracovali spolu i ve výboru ČMS, jehož členem byl V. Vacek od r. 1935, a nesmlouvavě hájil vše, co prospívalo české mykologii. Počátkem r. 1944 po překonání těžké choroby vzdává se V. Vacek vedení vycházek, aby v mykologii pracoval více individuálně. Jako by již tehdy cítil, že jeho životní síly jsou ohroženy. Přes to sleduje se zájmem i nadále organisační život české mykologie. V roce 1945 staví se pak do tábora členů ČMS, sdružených v akčním výboru. Po jejich rozchodu s organisací, která prospěch české mykologie obětovala osobním zájmům svého předsedy, stává se V. Vacek v r. 1946 zakládajícím členem a prvním členem výboru obnoveného Čs. mykologického klubu (ČMK). Působil též jako poradce redakční rady časopisu „Česká mykologie", v níž uveřejňoval své práce.

Vědecký růst V. Vacka v mykologii se datuje od r. 1933, kdy počal zaznamenávati nálezy hub z vycházek ČMS, zvláště druhů vzácnějších nebo kritických. Od října 1935 vedl si již podrobnější poznámky, zejména o mikroskopických znacích hub, a brzy přešel k podrobným popisům, provázeným kresbami a malbami. Největšímu jeho zájmu se od počátku těšily drobné houby ze skupiny terčoplodých hub vřeckatých *(Discomycetales)*. Tento zájem přivedl jej v r. 1936 do úzkého styku s prof. Dr J. Velenovským, jemuž zasílal své sběry k určení nebo revisi. Ze skromných počátků vybudoval si V. Vacek postupem let (zvláště od r. 1940) poměrně velkou knihovnu mykologické literatury. Osvojil si jazykové znalosti, potřebné k porozumění cizojazyčné literatury. Od r. 1944 počal se zajímati o podzemní houby a vypracoval vlastní metodiku jejich sběru. Publikovati počal v r. 1932 v Časopisu čs. houbařů, v r. 1942 jeho půdu opouští pro nesouhlas s linií a úrovní tohoto časopisu. V letech 1939—1945 publikuje ve Vědě přírodní, od r. 1946 ve Studia botanica a od r. 1947 se stává kmenovým přispívatelem České mykologie.

V. Vacek byl v mykologii nadšeným amatérem, jedním z těch, kteří právě svým nadšením a houževnatou i vytrvalou prací dovedli vy-

rovnat nedostatek odborné průpravy. Z vlastností pro vědce tak potřebných mu nechyběla jak přesnost a kritičnost, tak pozorovací talent. K tomu přistupovaly nesporné vlohy kreslířské a malířské, které spolu s přesnými popisy dovedly vytvořit cenné pracovní dokumenty.

Žeň třicetileté mykologické činnosti V. Vacka je bohatá. Počínal jako florista, brzy však se stává systematikem vyšších hub. Nejvíce se věnoval houbám vřeckovýtrusným, a to zprvu terčoplodým (*Discomycetales*), v nichž byl jediným žákem prof. Velenovského a učitelem Dr M. Svrčka. V posledních letech svého života zkoumal podzemní houby vřeckovýtrusné i břichatkovité. Mnoho prací věnoval také jiným skupinám vyšších hub. O svých nálezech pořizoval od r. 1935 záznamy, kresby nebo malby. Zatím co s počátku uchoval v exsikátech jen některé ze svých sběrů, počal od r. 1942 z mého podnětu soustavně pořádati dokladový mykologický herbář, který po částech věnoval botanickému oddělení Národního musea v Praze (asi 2500 položek). V. Vacek prozkoumal soustavně mnoho lokalit, zejména v pražském okolí a v blízkosti svého rodiště, kam tradičně zajížděl v létě každého roku.

V. Vacek uveřejnil jen malý zlomek ze svých bohatých pozorování, celkem ve 45 původních pracích (z toho 4 cizojazyčných), jejichž výčet jest připojen. Většina materiálu, zpracovaného V. Vackem v l. 1935—1950, se nalézá v rukopisu. Rukopis jsou volné listy, rozdělené do 9 svazků, celkem o 2098 stranách; jde o podrobné popisy, provázené kresbami a malbami hub a mikroskopických detailů, dále kritickými a literárními poznámkami. V. Vacek zamýšlel sepsati větší práci o čs. podzemkách, které se, bohužel, již nedočkáme. Snad by bylo možno pomýšleti na její posmrtné vydání, tak jako i na publikování jinných cenných sběrů, zejména diskomycetů. Povolaným pořadatelem pozůstalosti, která podle přání V. Vacka byla uložena v Národním museu v Praze, je zajisté nejbližší z jeho mykologických přátel, Dr M. Svrček. Pravděpodobně budou v pečlivě dokumentovaném materiálu ještě další nové druhy kromě těch, které V. Vacek ve svých pracích již popsal (v počtu 17 druhů, 2 odrůd a 5 forem).

V. Vacek, ač svojí povahou spíše samotář, měl mnoho přátel, s nimiž jej poutal především společný zájem o mykologii i ostatní přírodu. Sám si nejvíce vážil přátelství prof. Dr Velenovského a právem se považoval za jednoho z jeho posledních žáků. Prof. Velenovský pojmenoval Vackovým jménem několik nových druhů hub a sám označil (v předmluvě k Novitates mycol. novissimae, datované 22. IV. 1945) V. Vacka za přítele svých posledních let. Z českých mykologů byli jeho přáteli především zesnulí Ing. V. Sak a Ing. St. Havlena, z žijících prof. Dr K. Cejp, Dr A. Pilát, R. Veselý, J. Charvát, Dr M. Svrček, Dr Jiří Kubička a pisatel těchto řádků, z moravských Fr. Neuwirth a Dr Fr. Šmarda. Vděčně vzpomínají jej také nesčetní účastníci mykologických exkursí, jím vedených. Nej-

důvěrnějším přítelem Vackovým byl Dr M. Svrček, který jeho památce věnuje zvláštní vzpomínku. Já sám seznámil jsem se s V. Vackem na jedné z podzimních vycházek ČMS v r. 1932, k většímu sblížení došlo pak v r. 1940, kdy mi zasílal cenný materiál pro studium bedel (*Lepiota*). Od r. 1941 vyměňovali jsme si svoje zkušenosti až do nedávné doby. Mnoho sběrů V. Vacka (zvláště z let 1940—1942) zařadil jsem do svého herbáře.

Úroda práce, vykonané pro českou mykologii V. Vackem, je vpravdě veliká. Tím více želí čeští mykologové jeho skonu, předčasného ve věku, který sliboval pokračující růst a mnoho dalších přínosů mykologii české i světové. Čs. mykologický klub zachová mu trvalou paměť i za jeho práci organisační. Trvale zapsán zůstane zesnulý V. Vacek v dějinách botanického oddělení Národního musea, které jej v lednu 1951 poctilo diplomem svého dopisovatele.

Seznam mykologických prací V. Vacka:

1932

Lidová jména hub ze Ždánského lesa (Les noms vulgaires des champignons de „Ždánský les"), Časopis čs. houbařů (dále ČČsH) 12:88, 1932.

1933

Hřibovité houby ze Ždánského lesa (De Boletis in silvis montium „Ždánský les" crescentibus), ČČsH 13:113—5, 1933.

1934

Šupinovka tuhá (*Pholiota dura* Bolt.) — Sur la répartition de *Pholiota dura* Bolt. en Tchécoslovaquie. ČČsH 14:14—5, 1934. — Něženka či trávnička zelenonohá (*Leptonia incana* Fr.), ČČsH 14:114—5, c. fig., 1934.

1935

Roste hřib borový (*Boletus pinicola* Vent.) s borovicí pouze v symbiose?, ČČsH 15:106—7, 1935.

1936

Lošák blankytný, *Hydnum (Phellodon) coeruleum* Fl. Dan., ČČsH 16:17—8, c. fig., 1936. — Několik méně známých hub z vycházek Čs. mykologické společnosti v r. 1935 (On some rarer mushrooms collected during the excursions of Čs. mykologická společnost in the year 1935), ČČsH 16:75—7, 1936. — Hlíva olivová (*Pleurotus olearius* [D. C.] Fr.) na Moravě, ČČsH 16:125—8, 1936. — Bezprstenná václavka (*Armillaria mellea* [Vahl.] Fr. *var. tabescens* [Scop.] Q.), ČČsH 17:10—1, 1936.

1937

Několik méně známých hub z vycházek ČMS v r. 1936, ČČsH 17:125—7, 1937.

1938

Clitocybe obolus (Fr.) Gill., strmělka penízková, ČČsH 18:16—7, 1938. — Kornice olšová (*Cenangium furfuraceum* Roth), ČČsH 18:54—5, c. fig., 1938.

1939

Ouško kořenaté (*Otidea radiculata* Sow.), ČČsH 19:9—10, c. fig., 1939. — Řasnatka (mléčenka) tmavomodrá, *Plicaria saniosa* Schrad., ČČsH 19:61—4, c. fig., 1939. — Několik méně známých hub z vycházek ČMS v r. 1937, ČČsH 19:34—5, 1939. — *Pluteus petasatus* Fr., štítovka žíhaná, na Moravě. Věda přírodní, 19:280, c. fig., 1939.

1940

Několik méně známých hub z vycházek ČMS v r. 1938, ČČsH 19:104—6, 1940. — Penízovka uhlová, *Collybia ambusta* Fr., ČČsH 20:49—52, c. fig., 1940.

1941

Za zesnulou Olgou Zvěřinovou, ČČsH 20:120—2, 1941. — Několik méně známých hub z vycházek ČMS v r. 1939, ČČsH 20:134—7, 1941.

1943

Vláknice jurská (*Inocybe jurana* Pat.) na Moravě, *Inocybe jurana* Pat. found in Moravia, Věda přírodní 22:72—3, 1943.

1945

Lanýž zdrsnělý, *Tuber (Aschion) scruposum* v Čechách (On the occurence of *Tuber scruposum* in Bohemia), Věda přírodní 23:243—7, 1945. — Vláknice tuřínovitá, *Inocybe napipes* Lange, Věda přírodní 23:296, 1945.

1946

Boletus moravicus, species nova čechoslovaca. Studia botanica čechoslovaca 7:36—7, 1946.

1947

Lanýž pýřitý, *Tuber rapaeodorum* Tul. na Moravě. Česká mykologie 1:23—6, c. fig., 1947. — Lanýž ryšavý, *Tuber rufum* Pico, v Čechách, Česká mykologie 1:40—2, c. fig., 1947. — Zemnička úhledná, *Genea pulchra* Corda, po 100 letech. Česká mykologie 1:75—7, c. fig., 1947.

1948

Nově nalezené Hymenogastery v Čechách, Čes. myk. 2:5—10, c. fig. 1—7, 1948. — Příspěvek k poznání našich podzemek (hypogeí), Contribution à la connaissance des champignons hypogés en Tchécoslovaquie. Čes. myk. 2:58—69, c. fig. 4 photogr. (auct. Dr. Pilát, Dr. Herink), 1948. — Neobvyklý substrát hřibu hnědého (*Boletus badius* Fr.), Čes. myk. 2:32, 1948. — *Hyaloscypha reticulata* sp. n., průsvitka síťnatá. Čes. myk. 2:117—20, c. fig., 1948. — The Bohemian and Moravian Species of the Genus *Pluteus*. Studia botanica čechosl. 9:30—48, c. 7 tab. phot. auct. Dr. A. Pilát, 1948.

1949

Skrytka olivová (*Pachyphloeus melanoxanthus* [Berk.] Tul.) na Moravě. Čes. myk. 3:1—3, c. fig., 1949. — Hlízenka borůvková (*Sclerotinia baccarum* [Schröt.] Rehm) v Československu, Čes. myk. 3:37—42, c. fig. phot. auct. Dr. J. Herink, 1949 (spolu s Dr. J. Herinkem). — Zemnička úhledná (*Genea pulchra* Corda) také na Moravě, Čes. myk. 3:24, 1949. — Jelenka sírobledá (*Elaphomyces sulphureo-pallidus* sp. n.), Čes. myk. 3:54—7, c. fig., 1949. — Druhý příspěvek k poznání našich podzemek (hypogeí), 2e contribution à la connaissance des champ. hypog. en Tchécoslovaquie. Čes. myk. 3:75—6, c. fig. phot. auct. Dr. J. Herink, 1949. — Nová lanýžovitá houba v Čechách: skrytka pospolitá (*Pachyphloeus conglomeratus* B. et Br.), Čes. myk. 3:119—121, c. fig., 1949. — Novae fungorum species et varietates. Studia botan. čechoslov. 10:129—135, c. fig. 1—8, 1949.

1950

Řasnatka mléčná, *Plicaria hyalino-alba* (Speg.) Vacek c. n., Čes. myk. 4:11—2, c. fig., 1950. — Referát o práci Dr M. Svrčka: České druhy podčeledi *Lachneoideae*, Česk myk. 4 : obálka 1. čísla. — Pirottka šedozelená, *Pirottaea glaucoviridis* sp. n., Čes. myk. 4:42—4, c. fig. 1—2 (partim auct. Dr. J. Herink), 1950. — Hřib moravský, *Boletus moravicus* Vacek. Čes. myk. 4:45—7, c. fig., 1950. — Třetí příspěvek k poznání našich podzemek (hypogeí), 3e contrib. à la connaiss.

des champ. hypog. en Tchécoslov., Čes. myk. 4:90—5, c. fig. 2, 1950. — Muchomůrka Vittadiniho, odr. ježohlavá, na Moravě (*Amanita Vittadinii* [Mor.] Vitt. *var. echinocephala* [Vitt.] Ves. in Moravia), Čes. myk. 4:136—7, 1950. — Nově nalezená Hydnangia v Československu (Les champ. du genre Hydnangium nouveaux pour la Tchécoslov.), Čes. myk. 4:137—141, c. fig. 1—7, 1950. — Novae fungorum species, pars II. Studia botan. čechoslov. 11:69—74, c. fig. 1—6, 1950.

1951

Zemnička kulovitá, *Genea sphaerica* Tul., Čes. myk. 5:3—5, c. tab., 1951.

Dr A. Pilát:

Za akademickým malířem Bohumilem Dvořákem.

Dne 16. února 1951 zesnul ve věku 83 let jeden ze zakládajících členů Čs. mykologického klubu, akad. malíř Bohumil Dvořák. Starší generace našich mykologů znala zesnulého osobně, neboť byl velmi pilným navštěvovatelem přednášek našeho klubu po řadu let od jeho založení. Všem našim přírodovědcům je znám z krásných obrazů hub, jejichž reprodukce po 8 let skoro v každém čísle přinášel časopis „Mykologia".

Mistr B. Dvořák narodil se 30. prosince 1867 jako syn tkalcovského tovaryše v Praze. O dva roky později přestěhovala se rodina na Dobříšsko, kde jeho otec pracoval na tkalcovském stavu a obchodoval látkami. V letech 1881—1889 studoval Dvořák na gymnasiu v Truhlářské ulici v Praze, kde také maturoval. Téhož roku dal se zapsat na pražskou akademii, kde studoval malířství. Byl současníkem a důvěrným přítelem A. Slavíčka, a stejně jako on, stal se krajinářem. Zamiloval si Podkrkonoší, kde ztrávil většinu života a odkud čerpal největší počet námětů ke svým plátnům.

Mistr B. Dvořák byl však nejen výtečným malířem, ale také dobrým mykologem. Již od mládí zajímal se o přírodu a svoje vědomosti stále prohluboval. K vědám přírodním měl thematicky velmi blízko, neboť byl krajinářem a milovníkem přírody. Ovšem umění a věda jsou dvě různé činnosti a celkem zřídka dochází k synthesi obou v jedné osobě. Mistr Bohumil Dvořák byl takovou výjimkou. Řada našich malířů houby sice malovala, ale nestudovala. Mistr Dvořák je maloval a také studoval. Malování hub nebylo pro něho činností profesionální, neboť je maloval pouze pro sebe. Bylo to jeho čistě soukromé potěšení a obrazy jejich neprodával. Na svých krajinářských toulkách pilně sbíral houby a donášel je zprvu k určení do Čsl. klubu mykologického, jehož byl pilným členem hned od jeho založení. Jelikož však někdy řadu týdnů nebo měsíců pobýval mimo Prahu, nemohl nalezené houby dát si určit našimi mykology, hlavně prof. Velenovským, s nímž byl v čilém styku. Proto si opatřil mikroskop a potřebnou literaturu a počal si určovat houby sám. Nalezené plodnice ihned maloval a vždy snažil se na svých obrazech zachytit tentýž druh ve všech stadiích vývoje. Když nenalezl všecky potřebné

plodnice najednou, obraz nedodělal a čekal až v budoucnu nalezne, které mu chyběly. Postupem doby vznikla obsáhlá obrazová sbírka.

V roce 1924 počal Čsl. mykologický klub vydávat pod jménem „Mykologia" krásný odborný časopis za redakce prof. Velenovského. Přinášel v každém sešitu barevné reprodukce Dvořákových obrazů

Bohumil Dvořák * 30. XII. 1867. — † 16. II. 1951.

hub, jež Mistr dal k tomuto účelu nezištně k disposici. Tyto barevné tabule svojí originalitou vzbudily nadšený ohlas u nás i za hranicemi. Na rozdíl od jiných ilustrací měly jeho obrazy tu nepopiratelnou přednost, že byly umělecké a zároveň botanicky správné, neboť Mistr Dvořák byl umělcem a přírodovědcem zároveň. V pozdějších letech zakoupilo tuto obrazovou sbírku ministerstvo školství a deponovalo ji v Národním museu, kde je dodnes uložena.

Pohřeb zesnulého konal se dne 23. února 1951 z pražského krematoria, kde se s ním rozloučili za spolek výtvarných umělců „Mánes" univ. prof. Dr Jan Květ a za Čs. Mykologický klub, Čs. botanickou společnost a Národní museum podepsaný.

ČS. MYKOLOGICKÝ KLUB V PRAZE II,

Benátská 2. (Botan. ústav Karlovy univ.).

Sekretariát: Praha II, Krakovská 1. Telefon 311-31.

Staňte se naším členem!

Členský příspěvek činí ročně Kčs 20,—, zápisné Kčs 10,—. Členské přihlášky a příspěvky přijímá jednatel I. Charvát, Praha II, Krakovská 1. Telefon 311-31.

Členy, kteří dosud nevyrovnali členský příspěvek za kalendářní rok 1950, prosíme o zapravení.

Navštěvujte přednáškové kursy ČMK

pořádané každé pondělí od 19. do 21. hod. v přednáškovém sále botanického ústavu Karlovy university v Praze II, Benátská 2. Stanice el. dr. čís. 14 (botanická zahrada). Výklad a demonstrace důležitých jedlých a jedovatých hub pro praktické houbaře, začátečníky a pokročilé. Při přednášce se též určují donesené houby.

Houbařské vycházky ČMK

s odborným školením praktických houbařů se konají každou neděli do blízkého i vzdáleného okolí Prahy. Dobrou obuv a jídlo s sebou. Oznámení vycházek v denním tisku ke konci týdne a v houbařských skřínkách ČMK. Telefonické dotazy na číslo 311-31.

Bezplatná houbařská poradna ČMK

v Praze II, Krakovská 1 (I. Charvát) určuje veškeré houby. K poštovním zásilkám z venkova (jako vzorek bez ceny) přiložte kor. lístek se svojí přesnou adresou, kde uveďte datum, naleziště, druh stromů, event. chuť a vůni za syrova atd.

Brno, Kotlářská 2.

Bezplatná houbařská poradna každé pondělí od 17. hod. v botanické zahradě, aneb kterýkoliv den odpoledne u předsedy pplk. v. v. A. Procházky v Brně, Bratislavská 36/a.

Stálá výstavka čerstvých hub v Praze II, Krakovská 1. V Brně, Kotlářská 2 (botanická zahrada).

Zpráva spolková:

Čs. mykologický klub koná dne 28. května t. r. o 19. hod. v Benátské ul. č. 2, Praha II, řádnou valnou hromadu. Přístup pouze členům.

Vydává Čs. mykologický klub, Praha II, Benátská 2. Administrace: Praha II, Krakovská 1. Telefon 311-31. Redakce: Praha II, Václavské nám., Nár. museum. Vychází 4× ročně. Předplatné ročně Kčs 60.—. Pov. MIO č. v. 29683/II/49/TO ze dne 30. listopadu 1950. Novinová sazba povolena řed. pošt a telegrafů pod čís. I A Gre. 2372-OB 1947, ze dne 7. července 1947. — Tisknou Středočeské tiskárny, n. p., závod 05, Praha.
Dohlédací poštovní úřad Praha 022.